

EUROPOS KOMISIJA

Europos struktūriniai ir investicijų fondai

Valdymo patikrinimų gairės

valstybėms narėms

(2014–2020 m. programavimo laikotarpis)

ATSAKOMYBĖS RIBOJIMO PAREIŠKIMAS. Tai Komisijos tarnybų parengtas dokumentas. Jame, remiantis taikomais ES teisės aktais, kolegoms ir kitoms institucijoms, dalyvaujančioms stebint, kontroliuojant ir įgyvendinant Europos struktūrinius ir investicijų fondus (išskyrus Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai (EŽŪFKP), pateikiamos techninės gairės, kaip aiškinti ir taikyti šioje srityje taikomas ES taisykles. Šiuo dokumentu Komisijos tarnybos siekia išaiškinti minėtas taisykles, kad būtų lengviau įgyvendinti programas, ir paremti gerosios patirties sklaidą. Šiomis gairėmis nedaroma poveikio Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo aiškinimui arba Komisijos sprendimams.

Turinys

I. FAKTAI.....	4
1. Nuorodos į teisės aktus	4
2. Gairių paskirtis.....	4
II. GAIRĖS.....	5
1. Pagrindiniai valdymo patikrinimų aspektai	5
1.1. Bendrieji principai ir paskirtis.....	5
1.2. Vadovaujančiųjų institucijų, tarpinių institucijų ir paramos gavėjų pareigos.....	6
1.3. Valstybės narės gairės	8
1.4. Vadovaujančiosios institucijos ir tarpinių institucijų pajėgumas atlikti patikrinimus	9
1.5. 125 straipsnio 5 dalyje nustatytų valdymo patikrinimų metodika ir apimtis.....	9
1.6. Valdymo patikrinimų laikas	11
1.7. Valdymo patikrinimų intensyvumas	12
1.8. Valdymo patikrinimų patvirtinimas dokumentais.....	15
1.9. Užsakomieji valdymo patikrinimai	16
1.10. Auditorių pažymos	17
1.11. Pareigų atskyrimas	17
2. Specialiosios valdymo patikrinimų sritys	18
2.1. Viešieji pirkimai.....	18
2.2. Aplinka	22
2.3. Valstybės pagalba.....	25
2.4. Finansinės priemonės.....	27
2.5. Veiksmai, iš kurių gaunama pajamų	30
2.6. Veiksmų tęstinumas	32
2.7. Lygybė ir nediskriminavimas	32
2.8. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslas (ETBT)	33
2.9. Jaunimo užimtumo iniciatyva	35
2.10. Supaprastintas išlaidų apmokėjimas	35
2.11. Rodikliai.....	36

AKRONIMŲ IR SANTRUMPU SĄRAŠAS

AI	Audito institucija
TI	Tvirtinančioji institucija
BNR	Bendrųjų nuostatų reglamentas (2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013)
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas – 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1301/2013
ESF	Europos socialinis fondas – 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1304/2013
ESI fondai	Europos struktūriniai ir investicijų fondai. Šios gairės taikomos visiems fondams, išskyrus Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai (EŽŪFKP).
MVĮ	Mažosios ir vidutinės įmonės
ETBG	Europos teritorinio bendradarbiavimo grupė
ETB	Europos teritorinis bendradarbiavimas – 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1299/2013
TI	Tarpinė institucija
JS	Jungtinis sekretoriatas (ETB programoms)
VI	Vadovaujančioji institucija
Valdymo patikrinimai	Patikrinimai pagal BNR 125 straipsnio 4 dalies a punktą, įskaitant administracinius patikrinimus dėl kiekvienos paramos gavėjų pateikiamos paraiškos atlyginti išlaidas ir veiksmų patikrinimų vietoje procedūros, kaip nustatyta BNR 125 straipsnio 5 dalyje.
VKS	Valdymo ir kontrolės sistema

I. FAKTAI

1. Nuorodos į teisės aktus

Reglamentas	Straipsniai
Reglamentas (ES) Nr. 1303/2013 Bendrujų nuostatų reglamentas (toliau – BNR)	125 straipsnis (4, 5 ir 7 dalys) – Vadovaujančiosios institucijos funkcijos
Reglamentas (ES) Nr. 1299/2013 Europos teritorinis bendradarbiavimas (toliau – ETB)	23 straipsnis – Vadovaujančiosios institucijos funkcijos

BNR 125 straipsnio 4 dalies a punkte reikalaujama, kad vadovaujančioji institucija patikrintų, ar buvo pristatyti bendrai finansuojami produktai, ar buvo suteiktos bendrai finansuojamos paslaugos, ar buvo apmokėtos paramos gavėjų deklaruotos išlaidos ir ar jos atitinka taikomus teisės aktus, veiksmų programą ir paramos veiksmui sąlygas.

Pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį, patikrinimai apima kiekvienos paramos gavėjų pateiktos paraiškos atlyginti išlaidas administracinius tikrinimus ir veiksmų patikrinimus vietoje.

Pagal BNR 125 straipsnio 7 dalį, jei vadovaujančioji institucija pagal veiksmų programą taip pat yra paramos gavėja, (šio straipsnio 4 dalies pirmos pastraipos a punkte) nurodyta tikrinimų tvarka užtikrinamas tinkamas funkcijų atskyrimas.

ETB reglamento 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vadovaujančioji institucija vykdo BNR 125 straipsnio 4 dalyje nustatytas funkcijas. ETB reglamento 23 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valstybės narės ir trečiosios šalys tam tikromis sąlygomis yra atsakingos už valdymo patikrinimus. ETB programų patikrinimų ypatumai apibūdinti ETB reglamento 23 straipsnyje (3 ir 5 dalyse).

2. Gairių paskirtis

Šiuo dokumentu siekiama pateikti gaires dėl tam tikrų praktinių BNR 125 straipsnio 4 dalies a punkto ir 5 dalies, taip pat ETB reglamento 23 straipsnio taikymo aspektų. Tai valstybėms narėms skirtas šių straipsnių įgyvendinimo pamatinis dokumentas. Šios gairės taikomos ESI fondams, išskyrus EŽŪFKP. Valstybėms narėms rekomenduojama laikytis gairių atsižvelgiant į organizacines struktūras ir kontrolės tvarką. Šiose gairėse pristatoma įvairi geriausia patirtis, kurią vadovaujančiosios institucijos ir ETB reglamento 23 straipsnio 4 dalyje nurodytos institucijos gali įgyvendinti atsižvelgdamos į kiekvienos valdymo ir kontrolės sistemos ypatumus. 2000–2006 ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpiais Komisijos atlikti auditai parodė, kad toks dokumentas gali būti naudingas.

Šiose gairėse aptariami norminiai reikalavimai, bendrieji patikrinimų principai ir paskirtis, už patikrinimus atsakingos institucijos, patikrinimų laikas, apimtis ir intensyvumas, patikrinimų vietoje organizavimas, reikalavimai patvirtinti darbą dokumentais ir užsakomieji darbai. Keliose specifinėse srityse, pvz., viešųjų pirkimų ir pagalbos schemų, kurios valstybėse narėse kartais kėlė problemų, pateikti išsamesnių gerosios patirties pavyzdžių. Gairėse taip pat pateikiama informacija

apie valdymo patikrinimus finansinių priemonių, projektų, iš kurių gaunamos pajamos, ir Europos teritorinio bendradarbiavimo srityse. Taip pat aptarti klausimai, susiję su veiksų tvarumu, lygybe ir nediskriminavimu bei aplinka.

Valstybių narių organizacinės struktūros gerokai skiriasi, todėl šiame dokumente negalima aptarti kiekvienos situacijos. Jei valdymo patikrinimai atliekami pagal BNR 125 straipsnio 4 dalies a punktą ir ETB reglamento 23 straipsnio 3 dalį, už juos atsakingos vadovaujančiosios institucijos. Vadovaujančioji institucija gali pavesti užduotis tarpinėms institucijoms. Taigi, kai dokumente daroma nuoroda į vadovaujančiąsias institucijas, tai gali reikšti ir tarpines institucijas, jeigu vadovaujančioji institucija joms pavedė tam tikras arba visas valdymo patikrinimų užduotis. Kitais – ETB programų – atvejais atsakomybė už valdymo patikrinimus tenka valstybėms narėms, trečiosioms šalims arba teritorijoms, paskiriančioms instituciją arba asmenį pagal ETB reglamento 23 straipsnio 3 ir 4 dalis.

Siekiant sumažinti ESI fondų paramos gavėjų administracinę naštą, būtina pabrėžti, kad paramos gavėjai ir vadovaujančiosios, tvirtinančiosios, audito ir tarpinės institucijos informacija gali keistis naudojamosi elektroninio keitimosi duomenimis sistemomis. Su e. sanglaudos iniciatyva susijusio 2014–2020 m. teisės aktų rinkinio nuostatos suformuluotos taip, kad valstybės narės ir regionai galėtų rasti sprendimus atsižvelgdami į savo organizacinę ir institucinę struktūrą bei konkrečius poreikius, šiuo tikslu taip pat nustatydami vienodus minimalius reikalavimus.

II. GAIRĖS

1. Pagrindiniai valdymo patikrinimų aspektai

Šiame dokumente pateikiamos gairės dėl konkrečių valdymo patikrinimų aspektų. Patirtis, kuri laikoma itin gera kontrolės sistemų dalimi atliekant patikrinimus, išskirta tarpuose kaip geriausios patirties pavyzdžiai.

1.1. Bendrieji principai ir paskirtis

Valdymo patikrinimai yra bet kokios gerai valdomos organizacijos vidaus kontrolės¹ sistemos dalis. Tai įprastos kasdienės kontrolės priemonės, kurias vadovybė taiko organizacijoje siekdama užtikrinti, kad procesai, už kuriuos ji atsakinga, būtų tinkamai vykdomi.

Paprastas tokio patikrinimo tipiškoje organizacijoje pavyzdys būtų faktiškai pristatytų prekių kiekio, kainos ir būklės palyginimas su susijusiu prekių užsakymu. Atliekant tokį patikrinimą užtikrinama, kad faktiškas užsakytų prekių kiekis gautas už sutartą kainą ir prekės yra reikiamos kokybės.

Kai procesai sudėtingesni, patikrinimai akivaizdžiai bus didesnio masto ir gali apimti tam tikrų taisyklių ir nuostatų laikymosi tikrinimą. Tačiau principas lieka toks pat: patikrinimais, kuriuos vadovybė atlieka organizacijoje, turėtų būti užtikrinama, kad procesai, už kuriuos ji atsakinga, būtų tinkamai vykdomi ir atitiktų atitinkamas taisykles ir nuostatus. Valdymo patikrinimai pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį niekuo nesiskiria tuo požiūriu, kad tai taip pat yra kasdieniai procesų, už kuriuos atsakinga organizacija, valdymo patikrinimai, atliekami siekiant įsitikinti, ar buvo pristatyti bendrai finansuojami produktai, ar buvo suteiktos bendrai finansuojamos paslaugos, ar iš tikrųjų buvo patirtos prašomos atlyginti išlaidos, kai atlyginamos faktiškai patirtos išlaidos, ir ar laikomasi atitinkamo Komisijos sprendimo, kuriuo patvirtinta veiksų programa, sąlygų, taikomų Sąjungos teisės aktų ir su jų taikymu susijusių nacionalinės teisės aktų. Vis dėlto, nors valstybių narių vidaus kontrolės sistemos gali būti tinkamos nacionalinėms programoms, jas gali reikėti pritaikyti prie tam tikrų specifinių reikalavimų, kuriuos kelia ESI fondai.

¹ Šaltinis: COSO vidaus kontrolės apibrėžtis pateikta interneto svetainėje www.coso.org

Valdymo patikrinimai – neatsiejama visų organizacijų vidaus kontrolės sistemos dalis; tokiais patikrinimais, jeigu jie tinkamai atliekami, taip pat padedama užkirsti kelią sukčiavimui ir nustatyti sukčiavimo atvejus.

Taip pat reikėtų pasakyti, kad kiekviena vadovujančioji institucija yra visiškai atsakinga už savo vidaus pajėgumų planavimą, administravimą ir vertinimą siekiant nustatyti veiksmų, kurie galėtų būti tinkamai valdomi, skaičių ir vertę.

1.2. Vadovaujančiųjų institucijų, tarpinių institucijų ir paramos gavėjų pareigos

Pagal BNR 125 straipsnį, vadovujančioji institucija atsako už veiksmų programos valdymą ir įgyvendinimą laikantis patikimo finansų valdymo principo, visų pirma už:

- valdymo pareiškimų dėl sąskaitų, kuriose nurodomos patirtos ir Komisijai atlyginti pateiktos išlaidos, parengimą;
- metinės galutinių audito ataskaitų ir taikytų kontrolės priemonių santraukos parengimą;
- patikrinimą, ar buvo pristatyti bendrai finansuojami produktai, ar buvo suteiktos bendrai finansuojamos paslaugos, ar buvo apmokėtos paramos gavėjų deklaruotos veiksmų išlaidos ir ar jos atitinka taikomus teisės aktus, veiksmų programą ir paramos veiksmui sąlygas;
- tinkamos audito sekos užtikrinimą;
- kompiuterizuotų kiekvieno veiksmo duomenų, įskaitant, jei taikytina, duomenis apie atskirus dalyvius, kaupimo ir saugojimo sistemos įdiegimą;
- veiksmingų ir proporcingų kovos su sukčiavimu priemonių įdiegimą atsižvelgiant į nustatytą riziką;
- užtikrinimą, kad vykdant veiksmus dalyvaujantys paramos gavėjai turėtų atskirą apskaitos sistemą arba tinkamą visų sandorių apskaitos kodą.

Vadovujančiajai institucijai tenka bendra atsakomybė už šias užduotis. Ji gali nuspręsti patikėti² tam tikras arba visas šias užduotis tarpinėms institucijoms³. Tačiau ji negali perduoti bendro įpareigojimo užtikrinti, kad tos užduotys būtų tinkamai atliekamos. Taigi, jei tam tikros užduotys buvo patikėtos tarpinėms institucijoms, vadovujančioji institucija, vykdydama kontrolės funkciją, turėtų gauti patikinimą, kad užduotys tinkamai atliktos. Ji gali tai daryti įvairiais būdais, pvz.:

- parengdama gaires, procedūrų vadovus ir kontrolinius sąrašus, kurie būtų pritaikyti tarpinėms institucijoms ir kuriuos jos naudotų;
- gaudama ir peržiūradama tarpinių institucijų parengtas susijusias ataskaitas;
- gaudama pagal BNR 127 straipsnio 1 dalį parengtas audito ataskaitas, kuriose taip pat turėtų būti pateiktos pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį atliktų patikrinimų apžvalgos;
- atlikdama tarpinių institucijų atliktų patikrinimų kokybės patikras.

Ji turėtų atlikti tarpinių institucijų lygmens patikras remdamasi tam tikra paramos gavėjų paraiškų

² Jei vieną arba daugiau vadovujančiosios arba tvirtinančiosios institucijos funkcijų atlieka tarpinė institucija, turi būti sudaryti atitinkami oficialūs rašytiniai susitarimai.

³ Tarpinė institucija – tai viešasis arba privatus subjektas, kuris yra pavaldus vadovujančiajai arba tvirtinančiajai institucijai, arba kuris tokios institucijos vardu vykdo su veiksmus vykdančiais paramos gavėjais susijusias pareigas (BNR 2 straipsnio 18 dalis). Ji atsako už tai, kad būtų sukurta vidaus kontrolės sistema, kuria būtų užtikrinama, kad veikla bus vykdoma tvarkingai, teisėtai ir laikantis veiksmų programoje nustatytų sąlygų ir atitinkamų Sąjungos taisyklių. Jei vadovujančioji institucija yra pavedusi tam tikras BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatytas užduotis, į vidaus kontrolės sistemą turėtų būti įtraukti tarpinės institucijos atliekami paramos gavėjo pateiktų paraiškų atlyginti išlaidas patikrinimai.

išlaidoms atlyginti intimi, kad, vykdydama įprastą kontrolę arba kilus abejonių, ar užduotys neatliekamos tinkamai, galėtų įvertinti, kaip buvo atlikti patikrinimai. Į tokias patikras reikėtų įtraukti nedidelės profesiniu sprendimu parinktos bylų imties tikrinimą.

Planuodama valdymo patikrinimus, vadovaujančioji institucija turėtų atsižvelgti į sukčiavimo riziką. Kad galėtų nustatyti grėsmes, vadovybė ir darbuotojai turėtų turėti pakankamai žinių apie galimą sukčiavimą. Paprastai sukčiavimo tikimybė yra didesnė, kai rodiklių yra daugiau kaip vienas. Valdymo patikrinimai turėtų būti atliekami vadovaujantis profesinio skepticizmo principu. Konsultaciniuose vadovuose vadovaujančioji institucija turėtų pateikti instrukcijas ir informaciją, suteikiančias daugiau žinių apie sukčiavimo riziką. Be to, turėtų būti nustatytos aiškios procedūros, kuriomis būtų užtikrinamas greitas reagavimas į sukčiavimo arba įtariamo sukčiavimo atvejus. Įtarusi sukčiavimą (pvz., atlikdama valdymo patikrinimus), vadovaujančioji institucija turėtų nedelsdama apie tai pranešti atitinkamai nacionalinei institucijai, kad būtų galima imtis tolesnių veiksmų; tai turėtų būti institucija, kuri pagal sektoriams taikomas pranešimo apie pažeidimus taisykles Komisijai (OLAF) privalo pranešti apie pažeidimus arba įtariamo sukčiavimo atvejus. Visų pirma veikiausiai turėtų būti informuojami asmenys, atsakingi už atitinkamo subjekto valdymą, jeigu nėra pagrindo manyti, kad jie yra prisidėję prie įtariamo sukčiavimo. Priešingu atveju vadovaujančioji institucija apie tokius atvejus privalo pranešti teisminėms institucijoms, nepažeisdama nacionalinės teisės aktų, susijusių su vadovaujančiosios institucijos gautos informacijos konfidencialumu. Jeigu tai įmanoma pagal nacionalines nuostatas, vadovaujančiajai institucijai turėtų būti pranešama apie visus įtariamo arba nustatyto sukčiavimo atvejus, susijusius su ESI fondų bendrai finansuojamais projektais; šiuo tikslu turėtų būti skatinamas nacionalinių institucijų tarpusavio bendradarbiavimas.

Komisija rekomenduoja vadovaujančiajai institucijai laikytis iniciatyvaus, struktūrinio ir tikslinio požiūrio į sukčiavimo rizikos valdymą. ESI fondai turėtų imtis iniciatyvos taikyti proporcingas ir ekonomiškai efektyvias kovos su sukčiavimu priemones. Visos programų institucijos turėtų būti įsipareigojusios visiškai netoleruoti sukčiavimo ir pirmiausia nustatyti deramą vadovybės požiūrį. Komisijos „*Gairės dėl sukčiavimo rizikos vertinimo ir veiksmingų bei proporcingų kovos su sukčiavimu priemonių*“ (EGESIF 14-0021-00, 2014 m. birželio 16 d.) padeda vadovaujančiajai institucijai įgyvendinti 125 straipsnio 4 dalies c punktą, kuriame nustatyta, kad vadovaujančioji institucija, atsižvelgdama į nustatytą riziką, privalo nustatyti veiksmingas ir proporcingas kovos su sukčiavimu priemones.

Kai kurios valstybės narės nusprendė naudoti ARACHNE rizikos vertinimo balais priemonę. ARACHNE paskirtis – sukurti plataus masto ir išsamią duomenų bazę, apimančią Europoje įgyvendinamus struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo remiamus projektus, taip pat iš viešai prieinamų šaltinių gaunamus duomenis, pagal kuriuos, remiantis daugiau kaip 100 rizikos rodiklių rinkiniu, būtų galima nustatyti rizikingiausius projektus, paramos gavėjus, sutartis ir sutarčių šalis. Vadovaujančioji institucija turi galimybę naudotis ARACHNE duomenų rinkimo priemone, ji taip pat galėtų būti naudojama siekiant atlikti veiksmingus valdymo patikrinimus ir nustatyti proporcingas kovos su sukčiavimu priemones.

Tarpinė institucija, be kitų dalykų, gali būti atsakinga už įvairių paramos gavėjų pateiktų paraiškų išlaidoms atlyginti surinkimą siekiant vadovaujančiajai institucijai pateikti vieną bendrą deklaraciją. Tokiais atvejais vadovaujančioji institucija privalo vykdyti BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatytus patikrinimus, siekdama užtikrinti, kad tarpinės institucijos surinkti duomenys apie išlaidas būtų tikslius. Jei tarpinė institucija išlaidų deklaracijas tiesiogiai pateikia tvirtinančiajai institucijai, BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatyti patikrinimai turėtų būti atliekami tarpinių institucijų lygmeniu. Be to, vadovaujančiajai institucijai turėtų būti pranešama apie kiekvieną deklaracijų perdavimą, kad ji galėtų patikrinti, ar surinkti tikslius duomenys apie išlaidas, ir suteikti tvirtinančiajai institucijai visą būtiną pagalbą.

Paramos gavėjo sąvoka apibrėžta BNR 2 straipsnio 10 dalyje. Jeigu vadovaujančioji institucija arba tarpinės institucijos taip pat yra paramos gavėjos, naudos gavėjo vaidmuo turi būti aiškiai atskirtas nuo kontrolės funkcijos. Paramos gavėjai privalo užtikrinti, kad bendram finansavimui jų deklaruojamos išlaidos būtų teisėtos, teisingos ir atitiktų visus taikomus Sąjungos teisės aktus ir su jų taikymu susijusius nacionalinės teisės aktus. Taigi, tokiam patikinimui suteikti jie turėtų taikyti vidaus kontrolės procedūras, kurios būtų proporcingos institucijos dydžiui ir veiksmo pobūdžiui. Tačiau patikros, kurias atlieka patys paramos gavėjai, negali būti laikomos lygiavertėmis patikrinimams pagal BNR 125 straipsnį. Elektroninio archyvavimo arba vaizdo apdorojimo sistemas naudojančiams (t. y. originalius dokumentus skenuojantiems ir juos elektroniniu pavidalu saugojantiems) paramos gavėjams rekomenduojama savo vidaus kontrolės sistemą kurti taip, kad naudojant tokią sistemą būtų užtikrinama, kad kiekvienas skenuotas elektroninis dokumentas būtų identiškas popieriniam originalui, kad nebūtų įmanoma tą patį popierinį dokumentą nuskenuoti norint parengti kelis skirtingus elektrinius dokumentus, kad kiekvienas elektroninis dokumentas liktų unikalus ir kad jo nebūtų galima pakartotinai panaudoti kitu – ne pradiniu – tikslu. Kiekvieno elektroninio dokumento patvirtinimo, apskaitos ir apmokėjimo procesai turėtų būti unikalūs. Neturėtų būti įmanoma tą patį elektroninį dokumentą patvirtinti, įtraukti į apskaitą arba apmokėti du kartus. Nuskenavus dokumentą, neturėtų būti įmanoma daryti elektrinių dokumentų pakeitimų arba parengti iš dalies pakeistas kopijas.

1.3. Valstybės narės gairės

Valstybės narės gairės visoms institucijoms

Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad vadovaujančiosioms, tvirtinančiosioms ir tarpinėms institucijoms būtų pateiktos tinkamos gairės dėl valdymo ir kontrolės sistemų, būtinų norint užtikrinti patikimą finansinį ESI fondų valdymą, pirmiausia – suteikti tinkamą patikinimą, kad Sąjungos pagalbos prašymai yra teisingi, taisyklingi ir atitinka reikalavimus.

Remiantis geriausia šios srities patirtimi, reikėtų parengti visų lygmenų (t. y. vadovaujančiosios institucijos ir tarpinės institucijos) gaires, kad visose institucijose būtų taikoma nuosekli valdymo patikrinimų metodika. Vadovaujančiosios institucijos lygmeniu galėtų būti parengtos bendros gairės, jos prireikus galėtų būti pritaikytos tarpinei institucijai, kad atitiktų specialius reikalavimus. Šios gairės turėtų būti įtrauktos į šių institucijų procedūrų vadovus.

Vadovaujančiosios institucijos gairės paramos gavėjams

Valstybių narių valdžios institucijos turėtų stengtis neleisti atsirasti klaidoms, su paramos gavėjais bendradarbiaudamos nuo kiekvieno veiksmo pradžios. Jos turėtų mokyti paramos gavėjus ir pateikti gairių, kaip įdiegti Sąjungos reikalavimus atitinkančias sistemas ir parengti pirmąsias paraiškas atlyginti išlaidas. Labiausiai reikėtų stengtis užtikrinti, kad paramos gavėjai žinotų, kokios išlaidos, rezultatai ir produktai atitinka atlyginimo reikalavimus.

Daug dėmesio turėtų būti skiriama tam, kad būtų gerinamas paramos gavėjų informuotumas apie galimybes, teikiamas pagal BNR 67 straipsnio 1 dalies b, c ir d punktus ir 68 straipsnį, ESF reglamento 14 straipsnio 2, 3 ir 4 dalis ir ETB reglamento 19 straipsnį, susijusius su vieneto įkainiais, fiksuotosiomis sumomis ir finansavimu taikant fiksuotąsias normas, taip pat apie valstybių narių apmokėtų išlaidų atlyginimą remiantis Komisijos nustatytais vieneto įkainiais ir fiksuotosiomis sumomis, kurios pagal ESF reglamento 14 straipsnį taikomos ESF paramos gavėjams.

Vadovaujančioji institucija atsako už tai, kad veiksmai finansavimui buvo atrenkami pagal atitinkamas atrankos procedūras ir kriterijus, kurie turėtų būti nediskriminaciniai, skaidrūs ir pagrįsti vyrų ir moterų lygybės bei tvarios plėtros principais, atitiktų Sąjungos ir nacionalines taisykles ir visu įgyvendinimo laikotarpiu būtų priskiriami fondo (-ų) veiklos sričiai. Šiuo atžvilgiu ji privalo

užtikrinti, kad paramos gavėjams būtų pranešta apie specialiąsias sąlygas, taikomas pagal veiksmą pristatomiems produktams arba teikiamoms paslaugomis, finansavimo planą, vykdymo terminą ir finansinę bei kitą informaciją, kuri turi būti saugoma ir pranešama. Prieš priimdama patvirtinimo sprendimą, vadovaujančioji institucija privalo įsitikinti, kad pareiškėjas yra pakankamai pajėgus įvykdyti šias sąlygas. Ji turėtų įsitikinti, kad pareiškėjas užtikrina veiksmų tvarumą ir, jei veiksmas pradėtas vykdyti iki paraiškos suteikti finansavimą pateikimo vadovaujančiajai institucijai, kad buvo laikomasi Sąjungos teisės aktų ir su jų taikymu susijusių nacionalinės teisės aktų.

Vadovaujančioji institucija galėtų nustatyti tinkamus kriterijus, pagal kuriuos būtų vertinamas pareiškėjų veiklos, techninis ir administracinis pajėgumas. Kriterijai gali skirtis atsižvelgiant į veiksmų rūšį, bet, be kita ko, galėtų apimti pareiškėjo finansinės būklės, jo darbuotojų kvalifikacijos ir patirties bei administracinės ir veiklos struktūros įvertinimą.

Turėtų būti parengta strategija, pagal kurią būtų užtikrinama, kad paramos gavėjai galėtų susipažinti su informacija, be kitų šaltinių, pateikiama informaciniuose lapeliuose, brošiūrose, seminaruose, praktiniuose mokymuose ir interneto svetainėse. Visų pirma turėtų būti suteikta galimybė susipažinti su nacionalinėmis ir Sąjungos tinkamumo finansuoti taisyklėmis ir kitais teisiniais reikalavimais, taip pat informavimo ir viešinimo reikalavimais.

1.4. Vadovaujančiosios institucijos ir tarpinių institucijų pajėgumas atlikti patikrinimus

Valstybės narės turėtų pasirūpinti tinkamais žmogiškaisiais ištekliais, turinčiais tinkamos patirties vykdant ESI fondų bendrai finansuojamų veiksmų patikrinimus. Vadovaujančioji institucija ir tarpinės institucijos valdymo ir kontrolės sistemų aprašymuose turėtų aiškiai nurodyti už patikrinimus atsakingus padalinius ir skirtų žmogiškųjų išteklių kiekį. Turi būti nurodyta institucija, atsakinga už patikrinimus, kai vadovaujančioji institucija ir tarpinė institucija yra paramos gavėjos. Vadovaujančioji institucija ir tarpinės institucijos gali patvirtinti centralizuotą arba decentralizuotą tikrinimo sistemą. Taikant centralizuotas kontrolės priemones suteikiamos didesnės galimybės keistis patirtimi. Be to, taikant tokias priemones didinamas valdymo patikrinimus atliekančių darbuotojų efektyvumas ir gerinama kokybės kontrolė. Jei taikoma decentralizuota sistema, vadovaujančioji institucija turėtų užtikrinti, kad būtų įdiegta kokybės kontrolės sistema, kurią taikant būtų užtikrinami tokio pat lygio įvairaus valdymo patikrinimus atliekančių darbuotojų darbo rezultatai.

ETB programose dalyvaujančios šalys turėtų susitarti dėl valdymo patikrinimų struktūros ir nurodyti valdymo patikrinimus atliekančius darbuotojus, aprūpinimo personalu tvarką, pagrindinę kompetenciją ir pareigas, visų programoje dalyvaujančių šalių darbuotojų, kurie atlieka valdymo patikrinimus, darbo darnumo užtikrinimo būdus.

Jei vadovaujančioji institucija arba tarpinė institucija naudojami technine pagalba, turėtų būti užtikrinama, kad išorės darbuotojai būtų konsultuojami, kaip atlikti valdymo patikrinimus. Turėtų būti kuo daugiau naudojama technine pagalba, kad būtų stiprinami vadovaujančiosios institucijos ir tarpinės institucijos valdymo patikrinimus atliekančių darbuotojų gebėjimai.

Vadovaujančioji institucija turėtų apmokyti savo darbuotojus ir konsultuoti juos dėl reikiamų įgūdžių. Pirmiausia vadovaujančiosios institucijos darbuotojai turi turėti kontrolės vykdymo įgūdžių ir žinių apie nacionalines ir ES taisykles ir teisės aktus (be kitų, apie tinkamumo finansuoti nuostatas, valstybės pagalbos taisykles, viešųjų pirkimų taisykles, finansinių priemonių veikimą).

1.5. 125 straipsnio 5 dalyje nustatytų valdymo patikrinimų metodika ir apimtis

Patikrinimai pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį apima du pagrindinius elementus – kiekvienos

paramos gavėjų pateiktos paraiškos atlyginti išlaidas administracinius patikrinimus (t. y. dokumentų patikras) ir veiksmų patikrinimus vietoje.

Turi būti atliekami visų paramos gavėjų pateiktų paraiškų atlyginti išlaidas, nesvarbu, ar tai tarpinės, ar galutinės paraiškos, administraciniai patikrinimai, pagrįsti prašymo ir atitinkamų patvirtinamųjų dokumentų, be kita ko, sąskaitų faktūrų, važtaraščių, banko pažymų, pažangos ataskaitų ir darbo laiko apskaitos žiniaraščių, tikrinimu. Jei veiksmai vykdomi supaprastinant išlaidų apmokėjimą⁴, patvirtinamųjų dokumentų kiekis gali būti mažesnis. Patikrinimai, kuriuos vadovaujančioji institucija ir tarpinė institucija atlieka prieš tai, kai išlaidas patvirtina Komisija, turėtų būti pakankami užtikrinti, kad tvirtinamos išlaidos yra teisėtos ir teisingos. Visos atlikus patikrinimus nustatytos neteisėtos išlaidos turėtų būti atimtos iš Komisijai deklaruojamų išlaidų.

Jei imties pagrindu atliekant išlaidų, kurios jau buvo įtrauktos į Komisijai pateiktą mokėjimo prašymą, patikrinimus vietoje nustatomas reikšmingas neteisėtų išlaidų kiekis, atsakinga valdžios institucija turėtų:

- atlikti kiekybinį ir kokybinį pažeidimų vertinimą, siekdama įvertinti riziką, kad yra ir su veiksmis, kurie nepateko į imtį, susijusių pažeidimų;
- imtis būtinų taisomųjų veiksmų, kad būtų sugriežtinti patikrinimai, atliekami prieš pateikiant mokėjimo prašymą Komisijai.

Pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį nustatytos neteisėtos išlaidos turėtų būti nagrinėjamos pagal taikomas taisykles, įskaitant Komisijos *Gaires dėl sąskaitų* (EGESIF 15_0017).

Atliekant šiuos patikrinimus, pirmiausia turėtų būti tikrinama:

- ar išlaidos padarytos per išlaidų tinkamumo laikotarpį ir ar jos buvo apmokėtos;
- ar išlaidos susijusios su patvirtintu veiksmu;
- ar laikomasi programos sąlygų, įskaitant, jei taikytina, tai, ar laikomasi patvirtintos finansavimo normos;
- ar laikomasi nacionalinių ir Sąjungos tinkamumo finansuoti nuostatų;
- ar tinkami patvirtinamieji dokumentai ir ar užtikrinta tinkama audito seka;
- jei taikomas supaprastintas išlaidų apmokėjimas, ar įvykdytos mokėjimo sąlygos;
- ar laikomasi valstybės pagalbos taisyklių, tvarios plėtros, lygių galimybių ir nediskriminavimo reikalavimų;
- jei taikytina, ar laikomasi Sąjungos ir nacionalinių viešųjų pirkimų taisyklių;
- ar laikomasi ES ir nacionalinių viešinimo taisyklių;
- kokia fizinė pažanga padaryta vykdant veiksmą, vertinant pagal bendrus ir programai nustatytus konkrečius produkto ir, jei taikytina, rezultatų rodiklius bei mikroduomenis;
- ar produktas pristatomas arba paslauga teikiama visiškai laikantis susitarimo dėl individualios paramos nuostatų ir sąlygų.

Jei tas pats paramos gavėjas tuo pat metu vykdo daugiau kaip vieną veiksmą arba jei veiksmas finansuojamas taikant įvairias paramos formas arba iš įvairių fondų, turi būti įdiegta sistema, pagal kurią būtų tikrinama, ar išlaidų pozicija nefinansuojama du kartus.

⁴ Dėl supaprastinto išlaidų apmokėjimo žr. Komisijos išleistas „*Supaprastinto išlaidų apmokėjimo gaires*“ (EGESIF_14-0017, 2014 m. spalio 6 d.).

Jeigu paramos gavėjas pateikia auditoriaus pažymą deklaruotoms išlaidoms pagrįsti, į ją taip pat gali būti atsižvelgiama (žr. 1.10 skirsnį).

Techninėse srityse, kaip antai aplinkos apsaugos taisyklių laikymosi, gali būti kompetentingų nacionalinių institucijų, atsakingų už atitikties tikrinimą ir atitinkamų sutikimų davimą. Tokiais atvejais vadovaujančiosios institucijos turėtų patikrinti, ar paramos gavėjas gavo iš šių institucijų reikiamus patvirtinimus. Norėdama patikrinti, kaip laikomasi valstybės pagalbos taisyklių, vadovaujančioji institucija taip pat gali pasikliauti kitų šioje srityje kompetentingų nacionalinių institucijų darbu.

Vadovaujančiosios institucijos pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį atliekamiems patikrinimams taikoma metodika turėtų būti išdėstyta kiekvienos institucijos procedūrų vadovuose, paaiškinant, kokie dalykai tikrinami atliekant administracinius patikrinimus ir patikrinimus vietoje, ir nurodant įvairioms patikroms skirtus kontrolinius sąrašus.

Jeigu paramos gavėjo arba paslaugų teikėjo statusas yra ypatingas (pvz., tarptautinė organizacija), susijusi valstybė narė, nukrypdamą nuo BNR 40 straipsnio 1 dalies nuostatų, turėtų suteikti galimybę prieš padarant išvadą dėl susitarimo arba sutarties finansavimo patikrinimo tikslais susipažinti su dokumentais (pvz., susitarimo memorandumu).

1.6. Valdymo patikrinimų laikas

1) Patikrinimai atrenkant projektus

Atrinkdama ir tvirtindama veiksmus, vadovaujančioji institucija, prieš priimdama patvirtinimo sprendimą, privalo įsitikinti, kad pareiškėjai yra pajėgūs įvykdyti tam tikras sąlygas (žr. 1.3 skirsnį).

2) Administraciniai patikrinimai įgyvendinant projektą

Valdymo patikrinimai turėtų būti atliekami prieš deklaruojant susijusias išlaidas viršesnei institucijai. Pavyzdžiui, tarpinė institucija, prieš pateikdama vadovaujančiajai institucijai (arba vadovaujančioji institucija tvirtinančiajai institucijai) tarpinį arba galutinį mokėjimo prašymą, jau turėtų būti atlikusi administracinius patikrinimus. Bet kuriuo atveju visi konkrečiame mokėjimo prašyme nurodytų išlaidų administraciniai patikrinimai (žr. 1.5 skirsnį) turėtų būti užbaigti prieš tvirtinančiajai institucijai pateikiant mokėjimo prašymą Komisijai.

3) Patikrinimai vietoje įgyvendinant projektus

Patikrinimai vietoje turėtų būti planuojami iš anksto, kad būtų užtikrintas jų veiksmingumas, pirmiausia patvirtinimo, kad į sąskaitas įtrauktos išlaidos atitinka taikomus teisės aktus (BNR 126 straipsnio c punktas). Paprastai apie patikrinimus vietoje reikėtų pranešti, kad, atliekant patikrinimą, paramos gavėjas galėtų skirti reikiamus darbuotojus (pvz., projekto vadovą, inžinierių, apskaitininką) ir pateikti reikiamus dokumentus (visų pirma finansinius dokumentus, įskaitant banko pažymą ir sąskaitas faktūras). Tačiau tam tikrais atvejais, kai užbaigus projektą gali būti sunku nustatyti, ar veiksmas tikrai buvo įvykdytas, gali tekti veiksmo įgyvendinimo laikotarpiu atlikti patikrinimus vietoje, apie tai iš anksto nepranešus paramos gavėjui.

Patikrinimai vietoje paprastai turėtų būti atliekami, kai vykdant veiksmą jau gerokai pasistūmėta – ir fizinės, ir finansinės pažangos požiūriu. Patikrinimų vietoje nerekomenduojama atlikti tik užbaigus veiksmą, nes, nustačius problemų, būtų per vėlu imtis kokių nors taisomųjų veiksmų, o neteisėtos išlaidos būtų jau patvirtintos. Tai, kad kaip prevencinė priemonė, skirta pareiškėjo pajėgumui patikrinti, vykdomi apsilankymai veiksmų vykdymo vietoje, nereiškia, kad nebereikia atlikti finansuoti atrinktų veiksmų patikrinimų vietoje.

Patikrinimų vietoje laikas dažnai nustatomas atsižvelgiant į veiksmo pobūdį ir konkrečius jo ypatumus, viešosios paramos sumą, rizikos lygį ir administracinių patikrinimų mastą.

Remiantis didelių infrastruktūros projektų, kurių įgyvendinimo laikotarpis apima kelerius metus, tikrinimo geriausia patirtimi, per minėtą laikotarpį reikėtų atlikti keletą patikrinimų vietoje, taip pat atlikti vieną patikrinimą užbaigus projektą siekiant įsitikinti, ar veiksmas tikrai įvykdytas. Jei pagal kasmetinį kvietimą pareikšti susidomėjimą skiriama tokių pat formų parama, pirmaisiais metais atlikti patikrinimai vietoje turėtų padėti išvengti nustatytų problemų pasikartojimo paskesniais metais.

4) Patikrinimai vietoje įgyvendinus veiksmą

Pagal individualios paramos susitarimus, susijusius su statyba arba turto pirkimu, paramos gavėjams dažnai taikomos nuolatinės sąlygos, kurios galioja ir užbaigus veiksmą arba įsigijus turtą (pvz., išsaugoti nuosavybės teisę, įdarbinti tam tikrą skaičių naujų darbuotojų). Tokiais atvejais veiklos etape gali prireikti atlikti papildomą patikrinimą vietoje, siekiant užtikrinti, kad ir toliau būtų laikomasi tų sąlygų.

Jeigu veiksmai yra nematerialaus pobūdžio ir juos užbaigus lieka nedaug fizinių įrodymų arba jų išvis nelieta, patikrinimai vietoje, jei jie atliekami, turėtų būti surengti įgyvendinimo etape (t. y. prieš užbaigimą). Tokie patikrinimai vietoje yra svarbūs siekiant patikrinti tokių veiksmų tikrumą.

5) Visi valdymo patikrinimai turėtų būti baigti tinkamu laiku, kad valstybių narių valdžios institucijos galėtų laiku perduoti BNR 138 straipsnyje nurodytus dokumentus, pvz., sąskaitas, valdymo pareiškimą ir metinę kontrolės ataskaitą arba audito nuomonę. Vadovaujančiajai institucijai rekomenduojama nustatyti visų valdymo patikrinimų atlikimo terminus, kad tvirtinančioji institucija galėtų patvirtinti sąskaitas, kaip reikalaujama BNR 126 straipsnio c punkte, vadovaujančioji institucija – parengti valdymo pareiškimą pagal BNR 125 straipsnio 4 dalį ir 10 punktą, o audito institucija – audito nuomonę ir metinę kontrolės ataskaitą, kaip reikalaujama BNR 127 straipsnio 5 dalyje.

Kol iki galo nepabaigiami suplanuoti valdymo patikrinimai ir nepatvirtinamas išlaidų teisėtumas ir teisingumas, jokių išlaidų negalima įtraukti į Komisijai teikiamas patvirtintas sąskaitas⁵. Jei kitais finansiniais metais vadovaujančioji institucija nusprendžia atlikti patikrinimus vietoje (pvz., papildydama jos galbūt jau atliktus patikrinimus), visi nustatyti pažeidimai turėtų būti nagrinėjami pagal taikomas taisykles ir Komisijos „*Gaires dėl sąskaitų*“.

1.7. Valdymo patikrinimų intensyvumas

Turi būti atliekami visų paramos gavėjų pateiktų tarpinių ir galutinių paraiškų atlyginti išlaidas **administraciniai patikrinimai**.

Remdamosi geriausia patirtimi, Komisijos tarnybos rekomenduoja užtikrinti, kad su kiekviena paraiška atlyginti išlaidas teikiami dokumentai būtų išsamūs ir vadovaujančioji institucija, atsižvelgdama į nacionalines ir Sąjungos taisykles, galėtų patikrinti išlaidų teisėtumą ir teisingumą. Atliekant tokius administracinius patikrinimus turėtų būti išsamiai peržiūrėti patvirtinamieji dokumentai (pvz., sąskaitos faktūros, apmokėjimo įrodymai, darbo laiko apskaitos žiniaraščiai, dalyvavimo sąrašai, pristatymo įrodymai ir kiti dokumentai), pridėti prie kiekvienos paraiškos

⁵ Pagal BNR 126 straipsnio c punktą, tvirtinančioji institucija, pateikdama sąskaitas Komisijai, patvirtina, kad deklaruotos išlaidos yra teisėtos ir teisingos, kaip nustatyta Reglamento (ES) Nr. 1011/2014 VII priede, kuriame reikalaujama, kad tvirtinančioji institucija patvirtintų, kad: i) sąskaitos yra išsamios, tikslios ir teisingos ir kad į sąskaitas įtrauktos išlaidos atitinka taikomus teisės aktus ir buvo patirtos vykdant veiksmus, atrinktus finansavimui pagal veiksmų programai taikomus kriterijus ir laikantis taikomų teisės aktų; ii) laikomasi konkrečioms fondams taikomų reglamentų, Reglamento (ES, Euratomas) Nr. 966/2012 59 straipsnio 5 dalies ir BNR 126 straipsnio d ir f punktų nuostatų; laikomasi BNR 140 straipsnio nuostatų dėl dokumentų pateikimo.

atlyginti išlaidas.

Nors pagal reglamentą reikalaujama atlikti visų paramos gavėjų pateiktų paraiškų atlyginti išlaidas valdymo patikrinimus, tikrinti kiekvieną atskirą išlaidų poziciją remiantis pirminiais dokumentais, įtrauktais į kiekvieną atlyginimo tikslais perduodamą paraišką, ir į paraišką įtrauktą susijusį pristatymo įrodymą gali būti nepraktiška, nors ir pageidautina. Taigi, jei pagrįsta, tikrinimui pagal kiekvieną paraišką atlyginti išlaidas galima parinkti sandorių, atrinktų atsižvelgiant į rizikos veiksnius (pozicijų vertė, paramos gavėjo tipas, ankstesnė patirtis), išlaidų pozicijas ir jas papildomai patikrinti atsitiktinės atrankos būdu siekiant užtikrinti visų pozicijų atrinkimo galimybę. Tikrinamų išlaidų vertė yra suma, tikrinama remiantis pirminiais dokumentais. Vadovaujančioji institucija turėtų iš anksto nustatyti taikytiną atrankos metodiką, taip pat rekomenduojama nustatyti parametrus, kuriuos taikant atsitiktinės imties tikrinimo rezultatus būtų galima panaudoti netikrintų dokumentų klaidingumui prognozuoti. Jei tikrinamoje imtyje randama esminių klaidų, rekomenduojama išplėsti tikrinimą, kad būtų nustatyta, ar klaidoms būdingi kokie nors bendri ypatumai (pvz., sandorio tipas, vieta, produktas, laikotarpis), ir tada tikrinti visas paraiškas atlyginti išlaidas arba remiantis klaidų lygiu imtyje prognozuoti klaidų lygį visuose dokumentuose. Bendras klaidų lygis apskaičiuojamas rizika pagrįstoje imtyje nustatytas klaidas sudedant su prognozuojamu klaidų lygiu atsitiktinėje imtyje.

Remiantis geriausia patirtimi, turėtų būti reikalaujama, kad kartu su paramos gavėjo paraiška atlyginti išlaidas būtų pateikti visi susiję dokumentai. Tada būtų galima per patikrinimus patikrinti visus dokumentus, taigi sumažėtų būtinybė tikrinti šiuos dokumentus vietoje. Tarp patvirtinamųjų dokumentų turėtų būti bent atskirų išlaidų pozicijų (susumuotų) sąrašas, kuriame būtų nurodyta išlaidų suma, susijusių sąskaitų faktūrų numeriai, mokėjimo data ir mokėjimo numeris, taip pat pasirašytų sutarčių sąrašas. Be to, būtų geriausia, jei elektroninės sąskaitos faktūros ir mokėjimai arba sąskaitų faktūrų kopijos ir mokėjimo įrodymai būtų pateikti pagal visas išlaidų pozicijas. Tačiau, jeigu dėl to paramos gavėjams tektų pateikti pernelyg daug dokumentų, galima rinktis kitą galimybę ir reikalauti pateikti patvirtinamuosius dokumentus tik dėl atrinktųjų išlaidų pozicijų. Taikant tokį metodą, sumažėja dokumentų, kuriuos turi pateikti paramos gavėjai, kiekis. Tačiau reikalingus patvirtinamuosius dokumentus galima atrinkti tik gavus paramos gavėjo paraišką atlyginti išlaidas, todėl prašymo svarstymas gali būti atidėtas, kol bus gauti reikiami dokumentai. Taip pat gali kilti didesnis pavojus, kad dokumentai nebus išsaugoti, kai paramos gavėjas nutraukia veiksmus prieš laikotarpio pabaigą.

Be to, remiantis geriausia patirtimi rekomenduojama atliekant administracinius patikrinimus patikrinti, ar laikomasi nacionalinių ir Sąjungos taisyklių, įskaitant viešųjų pirkimo procedūras. Nors remiantis geriausia patirtimi reikėtų tikrinti visas viešųjų pirkimų procedūras, tai gali būti nepraktiška atsižvelgiant į pasirašytų sutarčių gausą. Tokiu atveju vadovaujančioji institucija turėtų parengti procedūrą, pagal kurią būtų tikrinama rizikos pagrindu atrinkta sutarčių imtis. Remiantis geriausia patirtimi rekomenduojama tikrinti visas sutartis, kurių vertė viršija ES ribinius dydžius, ir sutarčių, kurių vertė nesiekia ES ribinio dydžio, imtį, atrinktą pagal rizika pagrįstą metodą. BNR 122 straipsnio 3 dalyje yra nauja nuostata dėl e. sanglaudos. Paramos gavėjų ir atitinkamų institucijų, dalyvaujančių įgyvendinant sanglaudos politiką, elektroninio keitimosi duomenimis idėjos tikslas – padėti mažinti administracinę našą. Remiantis gerąja patirtimi, reikėtų įdiegti kompiuterines sistemas, leidžiančias paramos gavėjui vietos lygmeniu į sistemą įkelti visus patvirtinamuosius dokumentus, įskaitant išlaidų sąrašus, sąskaitų faktūrų kopijas ir mokėjimo įrodymus, ir pateikti juos elektroniniu būdu. Todėl atliekant administracinius patikrinimus bus galima patikrinti visus dokumentus.

Patikrinimai vietoje

Net jei administraciniai patikrinimai yra nuodugnūs ir išsamūs, vis tiek lieka tam tikrų aspektų, susijusių su išlaidų teisėtumu ir teisingumu, kurių negalima patikrinti atliekant administracinį patikrinimą. Todėl būtina atlikti patikrinimus vietoje, per kuriuos pirmiausia turėtų būti patikrinta, ar veiksmas tikrai įvykdytas, ar produktas pristatytas arba paslauga suteikta laikantis visų susitarimo sąlygų, kokia padaryta fizinė pažanga, ar laikomasi Sąjungos viešinimo taisyklių. Atliekant patikrinimus vietoje taip pat galima tikrinti, ar paramos gavėjas teikia tikslią informaciją apie fizinį ir finansinį veiksmo įgyvendinimą.

Jeigu patikrinimus vietoje ir administracinius patikrinimus atlieka skirtingi asmenys, pagal taikomas procedūras turėtų būti užtikrinama, kad jie abu laiku gautų atitinkamą informaciją apie atliktų patikrinimų rezultatus. Paramos gavėjų parengtomis pažangos ataskaitomis arba – jei infrastruktūros kūrimo veiksmai yra dideli – inžinierių ataskaitomis gali būti grindžiami ir administraciniai patikrinimai, ir patikrinimai vietoje.

Sprendama, koks turėtų būti BNR 125 straipsnio 5 dalies b punkte nustatytų patikrinimų mastas, vadovaujančioji institucija gali, jei tai pagrįsta, atsižvelgti į paramos gavėjo vidaus kontrolės procedūras. Pavyzdžiui, jeigu paramos gavėjas yra vyriausybės ministerija, o išlaidų patikras jau atliko atskiras tos ministerijos padalinys, įgyvendindamas savo kontrolės procedūras (t. y. vykdydamas tinkamai atskirtas funkcijas), vadovaujančioji institucija gali pripažinti, kad jos prisideda prie patikinimo, kurį reikia gauti pagal BNR 125 straipsnio 5 dalį, tačiau ji tebėra atsakinga už tame straipsnyje nustatytų patikrinimų atlikimą. Patikros, kurias atlieka patys paramos gavėjai, negali būti laikomos lygiavertėmis patikrinimams pagal BNR 125 straipsnį.

Patikrinimai vietoje gali būti atliekami atrankos būdu. Jeigu vietoje tikrintini veiksmai parenkami atrankos būdu, vadovaujančioji institucija privalo saugoti dokumentus, kuriuose aprašomas ir pagrindžiamas taikytas atrankos metodas, ir dokumentą, kuriame nurodomi patikrinimui atrinkti veiksmai. Vadovaujančioji institucija kiekvienais metais peržiūri atrankos metodą. Jei kuris nors paramos gavėjas yra atsakingas už veiksmą, vykdomą įgyvendinant keletą projektų, vadovaujančioji institucija turėtų įdiegti procedūrą, pagal kurią būtų nustatoma, kuris pagal šį veiksmą įgyvendinamas projektas bus tikrinamas vietoje.

Nereikėtų atsisakyti galimybės atlikti kurio nors veiksmo patikrinimą vietoje. Tačiau, kai programos ar prioritetinės kryptys apima daug smulkių veiksmų, aukšto lygio patikinimas praktiškai gali būti užtikrinamas atliekant administracinius patikrinimus (pvz., kai paramos gavėjas siunčia vadovaujančiajai institucijai visus susijusius dokumentus ir kai pateikiami patikimi dokumentais pagrįsti įrodymai, kad veiksmas tikrai įvykdytas). Vėliau, patikinimui patvirtinti, be administracinių patikrinimų, galima papildomai atlikti šių atrinktų veiksmų patikrinimus vietoje. Infrastruktūros kūrimo veiksmus, kurie įgyvendinami kelerius metus, tikriausiai reikės tikrinti vietoje kelis kartus – įgyvendinimo etapu ir užbaigus.

Patikrinimų vietoje intensyvumas, dažnumas ir apimtis priklauso nuo veiksmo sudėtingumo, veiksmui skirtos viešosios paramos sumos, atlikus valdymo patikrinimus nustatyto rizikos lygio, per administracinius patikrinimus atliekamų išsamių patikrų ir audito institucijos atlikto visos valdymo ir kontrolės sistemos audito masto, taip pat nuo paramos gavėjo perduodamų dokumentų pobūdžio.

Parentant imtį, galima sutelkti dėmesį į didelės vertės veiksmus, veiksmus, kuriuos anksčiau tikrinant nustatyta problemų ar pažeidimų arba per kurių administracinius patikrinimus nustatyta konkrečių sandorių, kurie atrodė neįprasti ir kuriuos būtina toliau nagrinėti (t. y. turėtų būti atliekama rizika pagrįsta atranka). Papildomai galėtų būti atrinkta atsitiktinė imtis.

Kaip minėta 1.2 skirsnyje, valstybės narės gali nuspręsti naudoti ARACHNE rizikos vertinimo balais priemonę, kuria suteikiama galimybė nustatyti daugiau kaip 100 rizikos šaltinių, susijusių su tokiais rizikos rodikliais, kaip viešieji pirkimai, sutarčių valdymas, tinkamumas finansuoti, veiklos efektyvumas, koncentracija, taip pat prastesnės reputacijos ir sukčiavimo pavojus. Naudodamasi šia

programa vadovaujančioji institucija gali lengviau nustatyti rizikingiausias projektus, sutartis, sutarčių šalis ir paramos gavėjus, taip pat ji padeda administracinius pajėgumus panaudoti rizikingiausiems atvejams ir kartu planuoti apsilankymus vietoje. Be to, sistemingas rizikos nustatymas gali padėti vadovaujančiajai institucijai prižiūrėti tarpinėms institucijoms pavestų užduočių, pvz., pirmojo lygio kontrolės, vykdymą. Suinteresuotosios valstybės narės gali būti apmokytos naudotis šia priemone.

Jeigu atliekant atsitiktinės imties patikrinimus vietoje nustatoma problemų, imtį reikėtų padidinti, kad būtų nustatyta, ar su panašiomis problemomis nesusiję nepatikrinti veiksmai.

Parentant tikrintinas kiekvieno veiksmo išlaidų pozicijas, taikoma tokia pat taisyklė, kaip ir administraciniams patikrinimams. Jeigu atlikus patikrinimus vietoje nustatoma, kad reikšminga išlaidų, kurios jau buvo įtrauktos į Komisijai pateiktą mokėjimo prašymą, suma yra neteisėta, vadovaujančioji institucija arba tarpinė institucija turėtų imtis būtinų taisomųjų veiksmų, kad sugriežtintų patikras iki kito išlaidų tvirtinimo Komisijai. Tai galima padaryti sugriežtinant administracinius patikrinimus arba patikrinimus vietoje atliekant prieš išlaidų patvirtinimą Komisijai.

Remdamasi tinkamais atliktų valdymo patikrinimų dokumentais, vadovaujančioji institucija turėtų gebėti įrodyti, kad bendro administracinių patikrinimų ir patikrinimų vietoje intensyvumo pakanka pagrįstam patikinimui dėl pagal programą bendrai finansuojamų išlaidų teisėtumo ir teisingumo suteikti.

Remiantis geriausia patirtimi, vadovaujančioji institucija, atlikdama priemonių, kurios apima statybos darbus, patikrinimą vietoje, turėtų atlikti papildomas naudojamos medžiagos kiekio ir kokybės patikras. Paprastai rangovas ir prižiūrintysis inžinierius yra atsakingi už tai, kad investicija tiksliai atitiktų techninėje specifikacijoje nustatytas sąlygas. Jie atlieka statant panaudotos medžiagos kiekio ir kokybės patikras. Tačiau kartais statyboje naudojama medžiaga neatitinka techninėje specifikacijoje nustatytų reikalavimų net ir tuo atveju, kai rangovas arba prižiūrintysis inžinierius atlieka patikras. Tokios neatitikties padariniai yra sunkūs, o atitaisyti žalą jau padarius investiciją yra labai brangu. Galimos rizikos pavyzdžiai:

- kelio dangą reikia taisyti netrukus po to, kai baigiami darbai, nes sluoksniai pernelyg ploni arba danga neatitinka techninėje specifikacijoje nustatytų kokybės reikalavimų, arba
- statant statinius, pvz., nuotekų valymo įrenginius, naudoto betono kokybė yra nepatenkinama arba neatitinka standartų. Kyla rizika, kad statinys taps nenaudingas arba reikės vykdyti brangius žalos atitaisymo darbus. Vadovaujančiajai institucijai arba jos pasamdytam nepriklausomam ekspertui atliekant papildomas naudotos medžiagos kiekio ir kokybės patikras, vadovaujančiajai institucijai padedama išvengti didelių nuostolių statybos metu ir baigus statybos darbus, sustiprinamas patikinimas, kad Komisijai patvirtintos tik teisėtos išlaidos, taip pat padedama išvengti korupcijos.

1.8. Valdymo patikrinimų patvirtinimas dokumentais

Visi valdymo patikrinimai (administraciniai patikrinimai ir patikrinimai vietoje) turėtų būti patvirtinti dokumentais ir pridėti prie projekto bylos, visiems susijusiems darbuotojams ir institucijoms turėtų būti leidžiama su jais susipažinti. Dokumentuose turėtų būti nurodytas atliktas darbas, jo atlikimo data, išsami informacija apie peržiūrėtą paraišką atlyginti išlaidas, patikrintų išlaidų suma, patikrinimų rezultatai, įskaitant bendrą nustatytų klaidų lygį ir dažnumą, pateiktas išsamus nustatytų pažeidimų aprašas tiksliai nurodant pažeistas susijusias Sąjungos arba nacionalinės teisės nuostatas ir taisomuosius veiksmus, kurių buvo imtasi. Imantis tolesnių priemonių, gali būti pateikta pažeidimų ataskaita ir gali būti taikoma lėšų susigrąžinimo procedūra.

Kiekvienam atliktam veiksmui pažymėti ir kartu rezultatams nurodyti dažnai naudojami kontroliniai sąrašai, kaip patikrinimų gairės. Tokie sąrašai turėtų būti pakankamai išsamūs. Pavyzdžiui, registruojant išlaidų tinkamumo finansuoti patikrinimus, kontroliniame sąraše neturėtų būti tik vienas punktas, kuriame būtų nurodyta, kad deklaracijoje nurodytų išlaidų tinkamumas buvo patikrintas. Priešingai, kiekvienas iš sąraše nurodytų patikrintų tinkamumo punktų turėtų būti papildytas nuoroda į susijusį teisinį pagrindą (pvz., išlaidų kompensavimas per tinkamumo finansuoti laikotarpį, patvirtinamųjų dokumentų ir banko pažymų atitiktis, tinkamas ir pagrįstas pridėtinių veiksmo išlaidų paskirstymas). Jei tikrinami viešieji pirkimai, rekomenduojama turėti išsamius kontrolinius sąrašus, kuriuose būtų surašyta didžiausia viešųjų pirkimo procedūros rizika (žr. 2.1 skirsnį).

Kai patikrinimai paprastesni, pvz., tikrinama suma sandorių sąraše, atliktam darbui pažymėti pakaks paprasčiausios varnelės šalia bendros sumos. Visais atvejais turėtų būti įrašytas patikrinimus atliekančio asmens vardas, pavardė ir pareigos bei tų patikrinimų atlikimo data.

Viešinio reikalavimų laikymosi patikrinimams įrodyti gali būti naudojamos reklaminių skydų nuotraukos, reklaminių brošiūrų, mokymo medžiagos ir pažymėjimų kopijos.

Kiekvienai programai turėtų būti taikoma patikrinimams reikalingų ir atlikus patikrinimus gautų duomenų apie kiekvieną veiksmą kompiuterinio registravimo ir saugojimo sistema. Valstybėse narėse įrašai saugomi kompiuterinėse stebėsenos informacijos sistemose. Tai palengvina patikrinimų planavimą, padeda išvengti nereikalingo darbų dubliavimo ir suteikia naudingos informacijos kitoms institucijoms (pvz., audito institucijai, tvirtinančiajai institucijai). Be to, valstybės narės turėtų tvarkyti valdymo patikrinimų registrą, kuriame būtų saugojami bent tokie duomenys su nuoroda į atitinkamą patikrinimą: nustatyto (-ų) pažeidimo (-ų) reikšmė, susijusi suma, pažeidimo arba nustatyto fakto pobūdis ir priemonės, kurių buvo imtasi. Šis registras turėtų būti tvarkomas valdymo pareiškimų rengimo tikslais, o kitoms institucijoms (t. y. audito institucijai, tvirtinančiajai institucijai) turėtų būti reguliariai teikiami statistiniai duomenys.

Kompiuterinėje stebėsenos sistemoje turėtų būti registruojama išsami informacija (be kitų duomenų, atskirų veiksmų patikrinimų vietoje data).

1.9. Užsakomieji valdymo patikrinimai

Pagal bendrąjį principą valdymo patikrinimus, už kuriuos atsakinga vadovaujančioji institucija, turi atlikti už programos ar prioritetinės krypties valdymą tiesiogiai atsakinga institucija. Šiems patikrinimams turi būti skirta pakankamai darbuotojų, kad būtų užtikrinta, jog tokie patikrinimai bus atliekami tinkamai ir laiku (žr. 1.4 skirsnį).

Tačiau tada, kai dėl didelės tikrintinų veiksmų apimties arba sudėtingų techninių dalykų vadovaujančioji institucija mano neturinti pakankamai darbuotojų ar patirties, kad galėtų pati atlikti patikrinimus, gali prireikti užsakyti, kad tam tikras patikrinimų dalis arba juos visus atliktų nepriklausomos įmonės. Jeigu pasinaudojama užsakomųjų darbų (paslaugų) galimybe, itin svarbu, kad techninėje užduotyje būtų aiškiai nustatyta darbo, kuris turi būti atliktas, apimtis ir nuomonės formuluotė. Todėl vėlavimo atlikti šį darbą padariniai gali turėti įtakos tinkamų finansuoti išlaidų, deklaruotinių norint išvengti N+3 įsipareigojimo panaikinimo, ribiniam dydžiui. Norint išvengti tokios rizikos, vadovaujančiajai institucijai rekomenduojama įdiegti procedūras, pagal kurias būtų užtikrinama, kad išorės įmonės laiku patikrintų ataskaitas. Tai ypač svarbu tikrinant viešojo sektoriaus institucijas, nes gali būti vėluojama sudaryti sutartis dėl tokio pobūdžio darbų. Be to, perkančiajai institucijai taip pat tenka pareiga įvertinti užsakyto darbo kokybę, pvz., peržiūrint kai kurias paraiškas atlyginti išlaidas. Paprastai šiai funkcijai atlikti tenka skirti papildomų darbuotojų. Taigi prieš priimant sprendimą užsakyti atlikti valdymo patikrinimus, reikėtų atsižvelgti į visus šiuos veiksnius.

1.10. Auditorių pažymos

Susitarimų dėl individualios paramos sąlygose gali būti nustatytas reikalavimas, kad paramos gavėjai kartu su jų teikiamomis paraiškomis atlyginti išlaidas pateiktų ir auditoriaus pažymą. Šių pažymų pobūdis priklauso nuo auditoriaus atlikto darbo apimties, bet paprastai atitinka pagrindinius reikalavimus, kaip antai dėl patvirtinimo, kad išlaidos sumokėtos per tinkamą finansavimo laikotarpį, kad jos susijusios su pozicijomis, patvirtintomis pagal susitarimą, kad laikomasi individualios paramos susitarimo sąlygų ir kad yra tinkami patvirtinamieji dokumentai, įskaitant apskaitos dokumentus. Nors BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatyto patikinimo negalima suteikti vien tik pačių paramos gavėjų arba jų vardu trečiųjų šalių (pvz., auditorių) atliktais patikrinimais, remiantis auditorių pažymomis, jeigu atliktas darbas yra patenkinamos kokybės, galima pagrįstai atlikti tik ribotos imties valdymo patikrinimus, atsižvelgiant į žinomą riziką, įskaitant riziką, kad pažymą išduodanti institucija gali būti nepakankamai nepriklausoma. Vis dėlto, kad būtų galima pasikliauti pažyma, itin svarbu, kad vadovaujančioji institucija pateiktų paramos gavėjų auditoriams skirtas gaires dėl atliktino darbo apimties arba teiktinos ataskaitos ar pažymos. Pažymoje neturėtų būti vos vienas sakinytis, kad paramos gavėjo prašymas pagrįstas – jame turėtų būti aprašytas atliktas darbas ir rezultatai.

Tarptautinė buhalterių federacija (angl. IFAC) parengė Tarptautinius susijusių paslaugų standartus (angl. ISRS) 4400, kuriuose nustatomi standartai ir pateikiamos gairės dėl profesinių auditoriaus pareigų, kai prisiimamas įsipareigojimas atlikti su finansine informacija susijusias sutartas procedūras, ir dėl su įsipareigojimu susijusios ataskaitos, kurią parengia auditorius, formos ir turinio. Šios rūšies sutarta procedūra galėtų būti naudojama auditoriaus pažymai, pridedamai prie paramos gavėjo paraiškos atlyginti išlaidas, pateikti.

Įsipareigojimu pagal sutartas procedūras siekiama, kad auditorius atliktų tas procedūras, dėl kurių susitarė auditorius ir subjektas, taip pat bet kurios atitinkamos trečiosios šalys, ir pateiktų ataskaitą apie nustatytus faktus. Klausimai, dėl kurių reikėtų susitarti:

- įsipareigojimo pobūdis;
- įsipareigojimo paskirtis;
- finansinės informacijos, kuriai bus taikomos sutartos procedūros, nustatymas;
- taikytinų konkrečių procedūrų pobūdis, laikas ir mastas;
- numatoma ataskaitos apie nustatytus faktus forma.

Ataskaitoje turėtų būti labai išsamiai apibūdinta įsipareigojimo paskirtis ir sutartos procedūros, kad skaitytojas suprastų, kokio pobūdžio darbas atliktas ir koks jo mastas. ISRS 4400 standartuose taip pat pateikti naudingi įsipareigojimo raštų ir nustatytų faktų ataskaitų pavyzdžiai.

Kasmet audituojamomis paramos gavėjo įmonės finansinėmis ataskaitomis negalima pakeisti kiekvienai to paramos gavėjo teikiamai paraiškai atlyginti išlaidas skirtos specialios auditoriaus pažymos.

Siekdama užtikrinti auditorių pažymų kokybę ir patikimumą, vadovaujančioji institucija privalo peržiūrėti kai kurias auditorių pažymas.

1.11. Pareigų atskyrimas

Siekiant laikytis funkcijų atskyrimo principo (plg. su BNR 72 straipsnio b punktu) ir išvengti rizikos, susijusios su vadovaujančiosios institucijos (arba tarpinės institucijos) atsakomybe už i) veiksmų atranką ir patvirtinimą, ii) valdymo patikrinimus ir iii) mokėjimus, turi būti užtikrintas tinkamas su šiomis trimis funkcijomis susijusių pareigų atskyrimas.

Kaip nurodyta pirmiau, jeigu vadovaujančioji institucija (arba tarpinė institucija) kartu yra ir

paramos gavėja, reikėtų užtikrinti, kad būtų tinkamai atskirtos su BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatytais patikrinimais susijusios funkcijos. Deramai atskirti funkcijas galima, pvz., valdymo patikrinimams pasitelkiant kitą tos pačios organizacijos departamentą, kuris būtų nepriklausomas nuo departamento, kuriame yra paramos gavėjas. Tai galėtų būti finansų departamentas arba vidaus audito skyrius, jeigu nė vienas iš šių padalinių nėra paramos gavėjas ir jei pastarasis neatlieka jokio audito pagal BNR 127 straipsnį.

BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatytus patikrinimus atliekantys darbuotojai neturi dalyvauti atliekant sistemų auditus arba veiksmų auditus, už kuriuos atsakinga audito institucija (BNR 127 straipsnis), ir atvirksčiai. Valdymo patikrinimų tikslai skiriasi nuo auditų, už kuriuos atsakinga audito institucija, tikslų; pastarieji auditai atliekami *ex post* principu (t. y. pateikus mokėjimo prašymą Komisijai). Šių auditų tikslas – įvertinti, ar vidaus kontrolės priemonės yra veiksmingos, kai valdymo patikrinimai yra vidaus kontrolės priemonių dalis. Taigi šių dviejų rūšių darbą būtina aiškiai atskirti jį planuojant, organizuojant, atliekant, nustatant jo turinį ir patvirtinant dokumentais.

Nors valdymo patikrinimai ir auditai, už kuriuos atsakinga audito institucija, turi būti atskirti, pageidautina, kad vadovaujančiosios institucijos, tvirtinančiosios institucijos ir audito institucijos tarnybos tarpusavyje keistųsi informacija. Pavyzdžiui, valdymo patikrinimuose dalyvaujantieji darbuotojai turėtų būti nuolat informuojami apie auditų rezultatus; jie gali kreiptis į audito instituciją dėl konsultacijos, o pastaroji turėtų atsižvelgti į valdymo patikrinimų rezultatus atlikdama rizikos analizę ir įgyvendindama audito strategiją.

2. Specialiosios valdymo patikrinimų sritys⁶

2.1. Viešieji pirkimai

Nuorodos:

- i) 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2004/18/EB dėl viešojo darbu, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo;
- ii) 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo;
- iii) Komisijos aiškinamasis komunikatas dėl Bendrijos teisės, taikomos sudarant sutartis, kurioms netaikomos arba tik iš dalies taikomos viešųjų pirkimų direktyvos (2006/C 179, p. 2);
- iv) Komisijos aiškinamasis komunikatas dėl viešąjį pirkimą ir koncesijas reglamentuojančių Bendrijos teisės aktų taikymo oficialiai patvirtintai viešojo ir privačiojo sektoriaus partnerystei (2007/C 6661);
- v) „Interesų konfliktų nustatymas vykdam su struktūriniais veiksmais susijusias viešųjų pirkimų procedūras. Praktinės gairės vadovams“ (angl. „Identifying conflicts of interests in public procurement procedures for structural actions. A practical guide for managers“)⁷;
- vi) „Suklastotų dokumentų nustatymas struktūrinių veiksmų srityje. Praktinis vadovas vadovaujančiosioms institucijoms (angl. „Detection of forged documents in the field of structural

⁶ Šiame skirsnyje pateiktos nuorodos į ES teisės aktus yra orientacinės, t. y. nurodyti ne visi ES teisės aktai. Susijusios nacionalinės institucijos privalo užtikrinti, kad būtų laikomasi visų susijusių ES ir nacionalinės teisės aktų, įskaitant ir tuos, kurie šiose gairėse konkrečiai nenurodyti.

⁷ Darbinis dokumentas, valstybių narių ekspertų grupės parengtas padedant OLAF. Juo siekiama palengvinti veiksmų programų įgyvendinimą ir paskatinti gerosios patirties sklaidą. Šis dokumentas valstybėms narėms nėra teisiškai privalomas, tačiau jame pateikiamos bendros gairės ir rekomendacijos, aprašoma geriausia patirtis.

action. A practical guide for managing authorities“)⁸;

vii) *Naujosios viešųjų pirkimų direktyvos:*

- 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo;
- 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB;
- 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB;

viii) 2013 m. gruodžio 19 d. Komisijos sprendimas C(2013) 9527, kuriuo nustatomos rekomendacijos dėl Komisijos atliekamų finansinių pataisų Sąjungos pagal pasidalijamąjį valdymą finansuojamoms išlaidoms, kai nesilaikoma viešųjų pirkimų taisyklių.

ix) „Gairės specialistams, kaip išvengti dažniausiai pasitaikančių klaidų vykdant viešuosius pirkimus pagal Europos struktūrinių ir investicinių fondų finansuojamus projektus“ (angl. „Guidance for practitioners on the avoidance of the most common errors in public procurement of projects funded by the European Structural and Investment Funds“).

Viešųjų pirkimų patikrinimais turėtų būti siekiama užtikrinti, kad per visą procesą būtų laikomasi Sąjungos viešųjų pirkimų taisyklių ir susijusių nacionalinių taisyklių ir būtų laikomasi vienodo vertinimo, nediskriminavimo, skaidrumo, laisvo judėjimo ir konkurencijos principų. Patikrinimai turėtų būti atliekami kuo skubiau⁹ po konkretaus viešųjų pirkimų proceso, nes vėliau dažnai būna sunku imtis taisomųjų veiksmų.

Finansavimo skyrimo etape turėtų būti užtikrinta, kad paramos gavėjai žinotų savo įsipareigojimus šioje srityje, o darbuotojai būtų tinkamai parengti. Kai kurios valstybės narės parengė paramos gavėjams skirtas specialiąsias viešųjų pirkimų procedūrų gaires ar netgi šablonus. Tai itin naudinga, kai paramos gavėjai dalyvauja vienkartinuose pirkimuose ir stokoja reikiamos patirties. Komisija parengė Bendrijos viešųjų pirkimų taisyklių gaires ir aiškinamąsias pastabas, kuriose pateikta naudinga informacija ir paaiškinimai (http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/index_en.htm). Be to, Regioninės ir miestų politikos GD neseniai baigė rengti „Gaires specialistams, kaip išvengti dažniausiai pasitaikančių klaidų vykdant viešuosius pirkimus pagal Europos struktūrinių ir investicinių fondų finansuojamus projektus“¹⁰.

Labai svarbu, kad šiems patikrinimams atlikti būtų paskirti tinkamą patirtį ir kvalifikaciją turintys darbuotojai ir kad būtų parengti išsamūs kontroliniai sąrašai, kuriais naudotųsi šie darbuotojai.

Primitytinai rekomenduojama, kad vadovaujančioji institucija jau dabar pasirengtų įgyvendinti 2014 m. kovo 28 d. *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* L 94 paskelbtas viešųjų pirkimų direktyvas, kurios iki 2016 m. balandžio 18 d. turėtų būti perkeltos į nacionalinę teisę.

Viešųjų pirkimų patikrinimų intensyvumas

Valdymo patikrinimų intensyvumą turėtų nustatyti vadovaujančioji institucija pagal sutarčių vertę ir

⁸ Darbinis dokumentas, valstybių narių ekspertų grupės parengtas padedant OLAF. Juo siekiama palengvinti veiksmų programų įgyvendinimą ir paskatinti gerosios patirties sklaidą. Šis dokumentas valstybėms narėms nėra teisiškai privalomas, tačiau jame pateikiamos bendros gairės ir rekomendacijos, aprašoma geriausia patirtis.

⁹ Dėl viešųjų pirkimų, kai taikomas supaprastintas išlaidų apmokėjimas, žr. „Supaprastinto išlaidų apmokėjimo gaires“, EGESIF_14-0017.

¹⁰ Bus paskelbta tinklavietėje http://ec.europa.eu/regional_policy.

rūši.

Jei viešąjį pirkimą jau patikrino kita kompetentinga nacionalinė institucija, atliekant valdymo patikrinimą gali būti atsižvelgiama į šio patikrinimo rezultatus, tačiau tuomet vadovaujančioji institucija privalo prisiimti atsakomybę už šias patikras, o jų apimtis turi būti ne mažesnė už peržiūros, kurią būtų atlikusi vadovaujančioji institucija.

Planavimas

Paramos gavėjai privalo užtikrinti tinkamą pradinių tyrimų kokybę, projektavimą ir projekto sąnaudų apskaičiavimo tikslumą. Jeigu vadovaujančioji institucija mano esant rizikos, ji turėtų imtis prevencinių veiksmų ir iš anksto patikrinti šiuos elementus, taip pat patikrinti, ar atnaujintos išlaidų sąmatos. Jei apskaičiuotos išlaidos beveik siekia ES ribinį dydį, turėtų būti laikomasi rizikos ribojimo principo. Tokiais atvejais patariama apsvarstyti galimybę priimti sprendimą dėl ES masto konkurso, atsižvelgiant į:

- tai, kad reikalaujama, kad vadovaujančioji institucija, atlikdama valdymo patikrinimus, patikrintų, kaip buvo apskaičiuotos išlaidos. Turėtų būti užtikrinta, ypač pirmiau aprašytais atvejais, kad apskaičiuojant išlaidas nebūtų nederamai sumažinta kaina siekiant išvengti ES masto konkurso rengimo. Jei išlaidos beveik siekia ribinį dydį, tai reikėtų laikyti rizikos požymiu;
- papildymus. Gali atsitikti taip, kad į pirkimo specifikaciją nebuvo įtraukta keletas elementų, dėl kurių vėliau susitariama papildomai, o įtraukus šiuos papildymus į sutarties vertę, viršijamas ES ribinis dydis.

Taip turėtų būti užtikrinta, kad bus išvengta problemų pirmuose konkurso etapuose, o kartu ir papildomų darbų arba papildomų sutarčių sudarymo įgyvendinant projektą.

Itin atidžiai reikėtų patikrinti:

- taikomo viešųjų pirkimų metodo tinkamumą;
- atskirų sutarties sudarymo etapų (žemės įsigijimo, statybvietės parengimo, prijungimo prie komunalinių paslaugų tinklų ir t. t.) tarpusavio priklausomybę;
- finansavimo planus ir nacionalinio bendro finansavimo galimybę.

Konkursų rengimas

Jeigu sutarčių vertė didelė arba manoma, kad paramos gavėjai nėra patyrę viešųjų pirkimų srityje, vadovaujančiajai institucijai rekomenduojama prieš paskelbiant apie pirkimą pasirūpinti, kad jos ekspertai arba nepriklausomas ekspertas patikrintų konkurso dokumentų (įskaitant techninę užduotį) kokybę. Itin atidžiai reikėtų tikrinti, ar specifikacijose aiškiai nurodytos techninės, ekonominės ir finansinės galimybės ir ar naudojami tinkami atrankos ir sutarties sudarymo kriterijai.

Nors pagal ES viešųjų pirkimų taisykles reikalaujama taikyti specialius skelbimo reikalavimus, vadovaujančioji institucija taip pat turėtų žinoti, kad net ir tuo atveju, kai sutarčių vertės nesiekia ES ribinių dydžių arba kai Direktyva 2004/18/EB (t. y. II B priedas) arba Direktyva 2004/17/EB (t. y. XVII B priedas) paslaugoms taikoma tik ribotai, ji privalo patikrinti, ar taikytas tinkamas paskelbimo apie pirkimą būdas (t. y. pirkimo dydžio ir pobūdžio požiūriu¹¹), kad būtų užtikrintas Sutartyje nustatytų bendrųjų vienodo vertinimo ir skaidrumo principų laikymasis. Tai itin aktualu

¹¹ 2000 m. gruodžio 7 d. Sprendimas *Telaustria*, C-324/98, Rink. p. I-10745, ir Komisijos aiškinamasis komunikatas dėl Bendrijos teisės, taikomos sudarant sutartis, kurioms netaikomos arba tik iš dalies taikomos viešųjų pirkimų direktyvos (2006/C 179, p. 2);

tada, kai viešieji pirkimai yra susiję su tarpvalstybiniu interesu. Tai galima užtikrinti reikalaujant, kad paramos gavėjai, teikdami paraiškas atlyginti išlaidas, pateiktų atitinkamų skelbimų kopijas. Taip pat turėtų būti reikalaujama pateikti pranešimų apie pirkimo sutarčių sudarymą išsiuntimo įrodymus, visų pirma dėl paslaugų, nurodytų Direktyvos 2004/18/EB II B priede arba Direktyvos 2004/17/EB XVII B priede.

Atrankos ir sutarties sudarymo kriterijai

Siekdama tinkamai patikrinti, ar konkurso atrankos ir sutarčių skyrimo procedūros buvo atliktos pagal ES ir nacionalines viešųjų pirkimų taisykles, vadovaujančioji institucija turėtų gauti vertinimo komitetų parengtas konkurso vertinimo ataskaitas ir jas išnagrinėti. Be to, vadovaujančioji institucija arba, jei taikytina, paskirtosios institucijos turėtų išnagrinėti visus perkančiajai organizacijai arba paskirtosioms institucijoms konkurso dalyvių pateiktus skundus. Atlikdama valdymo patikrinimus vadovaujančioji institucija turėtų pasirūpinti, kad būtų tinkamai laikomasi skundų nagrinėjimo tvarkos. Tokiuose skunduose gali atsispindėti galimi sutarčių skyrimo procedūros trūkumai.

Jei sutarties vertė viršija ES viešųjų pirkimų direktyvose nustatytus ribinius dydžius, kai kurių valstybių narių vadovaujančiosios institucijos siunčia konkurso vertinimą stebėtoją. Tada parengiama ataskaita, kurioje pateikiamos stebėtojo išvados dėl konkurso vertinimo. Stebėtojas patikrina, ar parengta pakankamai išsami konkurso vertinimo ataskaita ir ar joje nurodyta, kaip vertinimo komitetas padarė savo išvadas. Toks būdas gali būti nepraktiškas, jeigu ribinius dydžius viršijančių sutarčių yra daug, vis dėlto jį rekomenduojama taikyti, kai žinoma, jog perkančioji organizacija stokoja reikiamos patirties. Toks būdas taip pat gali būti taikomas ribotai imčiai, siekiant įsitikinti, kad labiau žinomos perkančiosios organizacijos, atsakingos už didelį ribinius dydžius viršijančių sutarčių skaičių, laikosi nustatytų viešųjų pirkimo taisyklių.

Prie konkrečių konkurso vertinimo ir sutarčių skyrimo procedūrų problemų, nustatytų Komisijai atliekant auditus, priskiriama tai, kad:

- atrankos etapas neatskiriamas nuo sutarties sudarymo etapo, painiojami atrankos ir sutarties sudarymo kriterijai;
- atrankos kriterijai neteisingai taikomi sutarties sudarymo etape;
- atrankos ir sutarties sudarymo kriterijai neskelbiami skelbime apie pirkimą arba pirkimo specifikacijose;
- konkurso rengimo etape taikomos diskriminacinės techninės specifikacijos arba reikalaujama nacionalinių leidimų;
- vertinant taikomi kitokie nei paskelbti atrankos ir sutarties sudarymo kriterijai;
- taikomi kriterijai neatitinka Sutartyje nustatytų pagrindinių principų (skaidrumo, nediskriminavimo, vienodo vertinimo);
- vertinimo komiteto priimti sprendimai netinkamai grindžiami dokumentais;
- pernelyg atgrasantys atrankos kriterijai nesusiję su sutarties dalyku.

Keletas valstybių narių įsteigė nepriklausomą viešųjų pirkimų tikrinimo skyrių, kuris įgaliotas atlikti patikras visais konkurso procedūrų etapais iki sutarties pasirašymo etapo. Jo darbuotojai stebėtojų teisėmis gali dalyvauti vertinant konkursą nepaisant to, ar pirkimą finansuoja pati šalis, ar ES. Kilus susirūpinimui dėl kokių nors procedūros elementų, jie praneš apie šiuos susirūpinimą

keliančius klausimus perkančiajai organizacijai ir vadovaujančiajai institucijai. Taip vadovaujančioji institucija sužino apie visas galimas problemas dėl sutarties ir, prieš patvirtindama bet kokias paramos gavėjo deklaruotas išlaidas, susijusias su atitinkama pirkimo sutartimi, ji gali pareikalauti informacijos iš paramos gavėjo ir viešųjų pirkimų tikrinimo skyriaus, siekdama užtikrinti, kad nustatytos problemos būtų tinkamai išspręstos. ES finansuojamų sutarčių patikrų apimtis ir aprėptis galėtų būti nustatyta vadovaujančiosios institucijos ir viešųjų pirkimų tikrinimo skyriaus tarpusavio susitarime.

Pirkimo sutarties įgyvendinimo etapas

Prie konkrečių sutarties įgyvendinimo etapo problemų, nustatytų Komisijai atliekant auditus, priskiriama tai, kad:

- sutartis dėl papildomų arba papildomųjų darbų sudaroma tiesiogiai neskelbiant naujo konkurso;
- įgyvendinimo etape gerokai pakeičiamos esminės sutarties sudarymo sąlygos.

Remiantis geriausia patirtimi, jei sutarties vertė viršija ES viešųjų pirkimų direktyvose nustatytą ribinį dydį, reikėtų taikyti procedūrą, pagal kurią būtų užtikrinta, kad viešųjų pirkimų tikrinimo skyriui arba vadovaujančiajai institucijai būtų pranešama apie visas svarbias papildomas arba papildomas sutartis arba esminius sutarčių pakeitimus prieš juos pasirašant perkančiajai organizacijai. Tai leistų prieš pasirašant susijusias sutartis arba pakeitimus atlikti patikrinimus, kurie laikomi būtiniais siekiant užtikrinti, jog buvo laikomasi atitinkamų viešųjų pirkimų taisyklių¹².

Viešųjų pirkimų srityje Komisijos anksčiau nustatytų dažniausiai pasitaikančių problemų pavyzdžiai:

- papildomi darbai: tiesioginis sutarties sudarymas ne tokiomis aplinkybėmis, kurių apdairi perkančioji organizacija negalėjo numatyti;
- neteisėti sutarties sudarymo kriterijai;
- projekto suskaidymas, kad nereikėtų rengti ES lygmens konkursų;
- neteisėti atrankos kriterijai;
- pernelyg trumpi pasiūlymų pateikimo terminai;
- tiesioginis sutarties sudarymas;
- skelbimo tvarkos nesilaikymas;
- konkurso sąlygų aiškinimo trūkumai;
- tinkamos audito sekos neužtikrinimas;
- nepagrįstas derybų ir supaprastintų procedūrų taikymas;
- sutarties vertės skaičiavimo trūkumai;
- nustatyto įvykdymo termino laikymosi trūkumai;
- darbai pradėti dar nebaigus konkurso procedūras.

2.2. Aplinka

Bendrijos teisyne yra per 200 teisės aktų, kuriais reglamentuojama aplinkos sritis. Šie teisės aktai apima visus aplinkos sektorius, įskaitant vandenį, orą, gamtą, atliekas ir chemines medžiagas, o kiti

¹² 2013 m. sausio 21 d. sprendimai Bendrojo Teismo bylose T-540/10 ir T-235/11 dėl sąvokos „nenumatytos aplinkybės“ aiškinimo, kai tai susiję su sutarčių papildymais.

susiję su horizontaliaisiais klausimais, kaip antai galimybe susipažinti su informacija apie aplinką ir visuomenės dalyvavimu priimant sprendimus aplinkos klausimais. Nors bendrai finansuojamiems veiksams taikomas visas aplinkos srities *acquis*, ESI fondų požiūriu itin svarbios toliau nurodytos teminės sritys.

- Pagal **Poveikio aplinkai vertinimo (PAV) direktyvą**¹³ reikalaujama, kad prieš patvirtindamos tam tikrus viešuosius ir privačius projektus, kurie gali daryti didelį poveikį aplinkai, arba duodamos jiems leidimus valstybės narės atliktų jų vertinimą. Nors tai dar konkrečiai neįtraukta į oficialius PAV reikalavimus, rengiant kai kuriuos projektus prisitaikymo prie klimato kaitos tikslais taip pat turi būti įvertintas klimato poveikis projektui¹⁴. Direktyvoje atsižvelgiama į Orhuso konvencijos dėl visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais nuostatas. PAV direktyvoje yra nuostata dėl išimtinių atvejų (direktyvos 2 straipsnio 3 dalis). Neseniai paskelbtose gairėse pabrėžiamas išimtinis aplinkybių, kuriomis ši nuostata galėtų būti taikoma, pobūdis (pagal įprastą Teisingumo Teismo požiūrį į leidžiančių nukrypti nuostatų aiškinimą).
- **Strateginio aplinkos vertinimo (SAV) direktyva**¹⁵. Atskirų projektų aplinkos vertinimas gali būti atliekamas remiantis pirmiau minėta PAV direktyva, o viešųjų planų arba programų – SAV direktyva. SAV direktyvoje ne tik reikalaujama, kad valstybės narės atliktų vertinimą prieš patvirtindamos veiksmų programą, bet ir kad būtų nustatyti stebėsenos rodikliai, kurie leistų ankstyvajame etape nustatyti nenumatytus neigiamus padarinius ir imtis tinkamų taisomųjų veiksmų. Siekiant išvengti dubliavimo, jei tinka, galima naudoti esamas stebėsenos priemonės. Be to, esant reikšmingiems veiksmų programos pokyčiams, jau atliktą strateginį aplinkos vertinimą gali reikėti atnaujinti. Jeigu veiksmų programos papildomos tolesniais planais ir programomis, būtina įvertinti, ar šiems taip pat būtina atlikti strateginį aplinkos vertinimą. Galiausiai reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad privaloma atlikti atliekų valdymo planų, kurių reikalaujama pagal Atliekų pagrindų direktyvą, strateginį aplinkos vertinimą. Finansuoti leidžiama tik tas intervencijas ir infrastruktūros darbus, kurie atitinka atliekų planus, apie kuriuos pranešta Komisijai.
- **Informacija apie aplinką**. Laisvės susipažinti su informacija apie aplinką direktyvos¹⁶ paskirtis – užtikrinti, kad visuomenė turėtų daugiau galimybių susipažinti su valstybės institucijų turima informacija apie aplinką ir kad visoje Bendrijoje būtų taikomi sąžiningi galimybių susipažinti su informacija standartai.

Gamtai taikomos paukščių ir natūralių buveinių direktyvos¹⁷, visų pirma dėl poveikio „Natura 2000“ teritorijų tinklui. Kartu šiomis direktyvomis nustatyta visapusiška daugybės

¹³ Tarybos direktyva 85/337/EEB dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo. PAV direktyva ir trys jos pakeitimai kodifikuoti 2011 m. gruodžio 13 d. Direktyva 2011/92/ES. Direktyva 2011/92/ES buvo iš dalies pakeista 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/52/ES. Direktyvos 2014/52/ES perkėlimo į nacionalinę teisę terminas yra 2017 m. gegužės 16 d.

¹⁴ Žr. „*Klimato kaitos ir biologinės įvairovės aspektų įtraukimo į poveikio aplinkai vertinimą gaires*“ (angl. „*Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Environmental Impact Assessment*“), Europos Komisija, Aplinkos GD, 2013 m. Šis įpareigojimas turėtų būti taikomas projektams, kuriems poveikio aplinkai vertinimo procedūra bus pradėta taikyti Direktyvą 2014/52/ES perkėlus į nacionalinę teisę (ne vėliau kaip 2017 m. gegužės 16 d.).

¹⁵ 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo su paskutiniais pakeitimais, padarytais Direktyva 2014/52/ES.

¹⁶ Tarybos direktyva 90/313/EEB su pakeitimais, padarytais Direktyva 2003/4/EB.

¹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (kodifikuota Direktyvos 79/409/EEB versija) su naujausiais pakeitimais, padarytais Direktyva 2013/17/ES; Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos su naujausiais pakeitimais, padarytais Direktyva 2013/17/ES.

gyvūnų ir augalų, taip pat tam tikrų natūralių buveinių rūšių apsaugos sistema. Siekiant atkurti arba palaikyti gerą Bendrijos svarbos natūralių buveinių ir rūšių apsaugos būklę, pagal Natūralių buveinių direktyvą sukurtas ekologinis saugomų teritorijų tinklas „Natura 2000“, kuris tapo EB gamtos ir biologinės įvairovės politikos pagrindu. Natūralių buveinių direktyvoje (6 straipsnyje) pateiktos specialiosios nuostatos dėl tinkamo poveikio įvertinimo, poveikio mažinimo ir kompensacinių priemonių.

- **Vanduo.** Vandens pagrindų direktyvoje¹⁸ nustatyta visų Europos Sąjungos vandens telkinių (t. y. upių, ežerų, tarpinių vandenu, pakrančių vandenu, kanalų ir požeminio vandens) apsaugos sistema. Jos pagrindinis tikslas – iki 2015 m. užtikrinti gerą vandens išteklių būklę taikant upių baseinų rajonais pagrįstą integruotą valdymą. Šioje direktyvoje yra specialiųjų nuostatų (4 straipsnio 7 dalyje) dėl infrastruktūros, galinčios kelti vandens išteklių būklės pablogėjimo riziką, pvz., susijusią su vidaus vandenu projektais, vertinimo.
- **Atliekos.** Atliekų pagrindų direktyvoje¹⁹ nustatyti pagrindiniai reikalavimai, susiję su atliekų tvarkymu, ir atliekų tvarkymo galimybių hierarchija (pirmenybės mažėjimo tvarka: prevencija, atliekų naudojimas, pakartotinis naudojimas, antrinis perdirbimas, energijos iš atliekų naudojimas, atliekų šalinimas). Kad atliekų tvarkymo infrastruktūros projektą galėtų bendrai finansuoti ERPF arba Sanglaudos fondas, jis turi būti nuoseklaus atliekų tvarkymo plano dalis. Direktyvoje dėl sąvartynų²⁰ nustatytos išsamios taisyklės, kuriomis siekiama sustabdyti arba kuo labiau sumažinti neigiamą poveikį, kurį gali daryti atliekų sąvartynai, įskaitant dirvožemio, oro ir vandens taršą, bei pavojų žmonių sveikatai ir mažinti į sąvartynus patenkančių biologiškai skaidomų atliekų kiekius. Atliekų deginimo direktyvos²¹ tikslas – sustabdyti arba kuo labiau riboti neigiamą atliekų deginimo poveikį aplinkai ir dėl to kylantį pavojų žmonių sveikatai. Šioje direktyvoje ES atliekų deginimo įmonėms nustatytos griežtos eksploataavimo sąlygos, techniniai reikalavimai ir išmetamųjų teršalų ribinės vertės.

Įvairiose direktyvose, kurių tikslas – tobulinti atliekų perdirbimą, kaip antai direktyvose dėl pakuočių, elektros ir elektroninės įrangos, transporto priemonių ir baterijų, nustatyti privalomi atliekų arba jose esančių specialiųjų medžiagų perdirbimo tikslai. Daugelyje jų aiškiai nustatyta, kad finansinė atsakomybė už tinkamą atliekų tvarkymą tenka produktų gamintojams.

Atliekant aplinkos srities valdymo patikrinimus, reikėtų patikrinti, ar paramos gavėjas laikėsi taikomų direktyvų, todėl tikrinama, ar reikiama kompetentingų nacionalinių institucijų leidimai buvo gauti pagal nustatytas procedūras. Kompetentingos nacionalinės institucijos privalo užtikrinti, kad ES aplinkos apsaugos teisės aktai būtų tinkamai taikomi, priešingu atveju – imtis atitinkamų veiksmų.

Siekdama atlikti savo pareigas pagal BNR 125 straipsnio 3 dalį, vadovaujančioji institucija turėtų užtikrinti, kad atrinkdama ir patvirtindama veiksmus ji turės galimybę pasitelkti tinkamus vidaus arba nepriklausomus ekspertus, kurie jai padės nustatyti visus atitinkamus aplinkosaugos aspektus, susijusius su konkrečia tvirtinamo veiksmo rūšimi. Būtų galima užmegzti glaudžius darbo santykius su nacionalinėmis aplinkos apsaugos agentūromis, kurios šiuo klausimu padėtų vadovaujančiajai institucijai.

Panašiai ir BNR 125 straipsnio 5 dalyje nustatytiems valdymo patikrinimams atlikti vadovaujančioji

¹⁸ Direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus, su naujausiais pakeitimais, padarytais Direktyva 2008/32/EB.

¹⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/12/EB dėl atliekų deginimo su naujausiais pakeitimais, padarytais Direktyva 2011/97/ES.

²⁰ Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų su naujausiais pakeitimais, padarytais Direktyva 2011/97/ES.

²¹ Tarybos direktyva 2000/76/EB dėl atliekų deginimo su naujausiais pakeitimais, padarytais Reglamentu (EB) Nr. 1137/2008.

institucija turėtų užtikrinti, kad ji galės pasinaudoti tinkamomis ekspertų žiniomis tikrindama tęstinę veiksmų atitiktį aplinkosaugos taisyklėms.

2.3. Valstybės pagalba

Valstybės narės privalo laikytis valstybės pagalbos taisyklių. Pagal Sutarties 107 straipsnio 1 dalies nuostatas, valstybės pagalba laikoma bet kokia valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai.

Jei pagalba laikoma valstybės pagalba, valstybės narės privalo apie ją pranešti Komisijai ir jos negali teikti tol, kol jos nepatvirtina Komisija. Tačiau kai kurioms priemonėms įpareigojimas pranešti netaikomas, nes jos atitinka tam tikras sąlygas ir dėl to yra suderinamos su Sutartimi (taikomos bendrosios išimtys) arba jos nėra valstybės pagalba (*de minimis* pagalba).

Nors atrankos metu labai svarbu įvertinti atitiktį valstybės pagalbos taisyklėms, valdymo patikrinimais taip pat siekiama patikrinti, ar veiksmas turi valstybės pagalbos požymių, ir tuomet užtikrinti, kad būtų laikomasi atitinkamo teisinio pagrindo nuostatų.

Vertinant paprastai svarbu atsižvelgti į šias valstybės pagalbos taisykles ir gaires²²:

- *De minimis* taisyklės – Reglamentas (ES) Nr. 1407/2013 ar galbūt anksčiau galioję reglamentai. Taip pat yra specialus *de minimis* reglamentas, taikomas visuotinės ekonominės svarbos paslaugoms (Komisijos reglamentas (ES) Nr. 360/2012);
- bendrosios išimties taikymo taisyklės – Komisijos reglamentas (ES) Nr. 651/2014; anksčiau galiojęs bendrosios išimties Reglamentas (EB) Nr. 800/2008 panaikintas pagal Komisijos reglamento (ES) Nr. 651/2014 57 straipsnį, atsižvelgiant į to reglamento 58 straipsnyje išdėstytas pereinamojo laikotarpio nuostatas;
- pagalba, apie kurią pranešta (individuali pagalba arba schemas) – žr. Konkurencijos GD interneto svetainę: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/register.

Valstybės pagalbos taisyklių ir gairių sąrašas skelbiamas šioje interneto svetainėje: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/legislation.html.

Atliekant finansinių priemonių patikrinimus taip pat turėtų būti atsižvelgiama į šiuos dokumentus:

- rizikos finansai: valstybės pagalbos rizikos finansų investicijoms skatinti gairės, 2014/C 19, p. 4;
- garantija: Komisijos pranešimas 2008/C155/02 dėl EB sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo garantijomis suteikiamai valstybės pagalbai;
- paskola: Komisijos komunikatas 2008/C14/02 dėl orientacinių ir diskonto normų nustatymo metodo pakeitimo.

Be to, susijusiose gairėse²³ nurodyta: „*Finansinių priemonių atveju valstybės pagalbos taisyklių*

²² Šiose gairėse neįmanoma išsamiai apžvelgti visų teisės aktų, kuriais reglamentuojama valstybės pagalba. Valstybės pagalbos *acquis* sudarantys teisės aktai nurodyti Konkurencijos GD interneto svetainėje: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html
Svetainė nuolat atnaujinama.

²³ Plg. su dokumento „Pagal 2014–2020 m. ESI fondų programas taikomos finansinės priemonės. Glaustas vadovas vadovaujančiosioms institucijoms“ (angl. „Financial instruments in ESIF programmes 2014-2020 - A short reference guide for managing authorities“) 7.7 skirsniu (EGESIF_14_0038-03, 2014 m. gruodžio 10 d.), paskelbta http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/fin_inst/pdf/fi_esif_2014_2020.pdf

privaloma laikytis visais trimis lygmenimis – vadovaujančiosios institucijos, fondų fondo ir finansų tarpininko. Pagalba turėtų būti svarstoma skirtingais lygmenimis – fondo valdytojo (gaunančio atlyginimą), privataus investuotojo (bendrai investuojančio ir galinčio gauti pagalbą) ir galutinio naudos gavėjo“. ESI fondų atveju BNR 37 straipsnio 12 dalyje patikslinamas atitinkamų taisyklių taikymas: „Taikant šį straipsnį taikytinomis Sąjungos valstybės pagalbos taisyklėmis laikomos taisyklės, kurios galioja tuo metu, kai vadovaujančioji institucija ar fondų fondą įgyvendinantis subjektas sutartimi įsipareigoja skirti programos įnašus finansinei priemonei arba, atitinkamai, kai programos įnašus pagal finansinę priemonę sutartimi įsipareigojama paskirti galutiniams naudos gavėjams.“

Valstybės pagalbos valdymo patikrinimai praktiškai turėtų papildyti patikras, atliekamas atrenkant veiksmus:

- 1) atliekant šiuos patikrinimus turėtų būti patikrinama, ar vykdant veiksmą teikiama valstybės pagalba. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad valstybės pagalbos buvimas neatmestinas ir tuo atveju, kai naudos gavėjas yra ne pelno organizacija arba viešoji įstaiga. Todėl reikėtų apsvarstyti, ar paramos gavėjas vykdo ekonominę veiklą (t. y. siūlo prekes ir paslaugas konkurencijai atviroje rinkoje), kad ir koks būtų jo teisinis statusas.
- 2) Turėtų būti aiškiai nurodytas teisinis pagrindas (paprastai remiantis veiksmo atrankos dokumentais).
- 3) Primygtinai rekomenduojama kiekvienos rūšies valstybės pagalbos priemonėms naudoti specialų kontrolinį sąrašą, taip užtikrinant, kad būtų patikrintas visų susijusių nuostatų laikymasis. Toks kontrolinis sąrašas bus naudojamas kaip neoficialus dokumentas ir kaip atliktų patikrų audito seka.

Nors atrankos metu turėtų būti atlikti pagrindiniai kontrolės priemonių testai, atliekant valdymo patikrinimus turėtų būti atliekami papildomi testai. Pavyzdžiui:

- tikrinant *de minimis* taisyklės laikymąsi, galima patikrinti paramos gavėjo sąskaitas siekiant įsitikinti, kad nebuvo viršytas *de minimis* ribinis dydis ir kad jo laikosi visos tai pačiai grupei priklausančios įmonės (bent jau remiantis deklaracija, kaip nustatyta *de minimis* reglamentuose, arba pagal nacionalines taisykles leidžiamomis priemonėmis);
- tikrinant bendrųjų išimčių taikymą, daug dėmesio reikėtų skirti MVI apibrėžčiai, visų rūšių priemonėms taikomoms bendrosioms nuostatomis (skatinamajam poveikiui, skaidrumui ir t. t.) ir įvairių rūšių pagalbai taikomoms specialiosioms nuostatomis (be kita ko, didžiausiomis sumoms, didžiausiam intensyvumui, tinkamoms finansuoti sąnaudoms);
- tikrinant pagalbą, apie kurią pranešta, turėtų būti patikrinamos patvirtintos pagalbos sąlygos.

Labai svarbu užtikrinti gerą valstybės pagalbos patikrinimą pagal kiekvienai priemonei parengtus specialius kontrolinius sąrašus, kurie bus naudojami kaip neoficialūs dokumentai ir kaip atliktų patikrų audito seka.

Valstybės pagalbos srityje Komisijos anksčiau nustatytų dažniausiai pasitaikančių problemų pavyzdžiai:

- nepatikrinamas *de minimis* taisyklės laikymasis;
- viršijamos leidžiamos viršutinės pagalbos ribos, nes įmonė nėra MVI, todėl neturi teisės į MVI priemonę;
- darbai pradami per anksti (prieš pateikiant paraišką pagalbai gauti) arba dar negavus leidimą suteikiančios institucijos pritarimo;
- nepakankamai gerai patikrinamas pagalbos skatinamasis poveikis.

2.4. Finansinės priemonės

Nuorodos:

- i) BNR 40 straipsnis ir 125 straipsnio 9 dalis;
- ii) BNR IV priedas (finansavimo susitarimams arba strateginiams dokumentams keliami minimalūs reikalavimai);
- iii) Deleguotojo reglamento (ES) Nr. 480/2014²⁴ 9 ir 25 straipsniai;
- iv) 2006 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1781/2006 dėl mokėtojo informacijos, pateikiamos pervedant lėšas;
- v) 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1889/2005 dėl grynųjų pinigų, įvežamų į Bendriją ar išvežamų iš jos, kontrolės;
- vi) 2001 m. gruodžio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/97/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 91/308/EEB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui;
- vii) 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui;
- viii) „Pagal 2014–2020 m. ESI fondų programas taikomos finansinės priemonės. Glaustas vadovas vadovaujančiosioms institucijoms“ (EGESIF_14_0038-03, 2014 m. gruodžio 10 d.)²⁵; numatyta prirėikus šias gaires papildyti išsamesnėmis konkrečiomis gairėmis, be kitų dalykų, įtraukiant unikalią konsultavimo apie ESI fondų finansines priemones paslaugų platformą, papildysiančią sistemą „Fi-Compass“ (<http://www.fi-compass.eu/>)²⁶.

Atliekant su finansinėmis priemonėmis susijusius valdymo patikrinimus turėtų būti siekiama užtikrinti taikomų teisės aktų ir taisyklių laikymąsi, patikimą ESI fondų finansinį valdymą, turto išsaugojimą ir patikimą atitinkamai fondų fondus arba finansinę priemonę įgyvendinančių institucijų vykdomą finansinę stebėseną ir ataskaitų teikimą.

Tikrindama finansinių priemonių veiksmus, vadovaujančioji institucija privalo atlikti kiekvienos paramos gavėjo pateiktos mokėjimo paraiškos administracinius patikrinimus. Finansų tarpininkas taip pat gali būt paramos gavėjas, jei jis tiesiogiai valdo fondų fondą arba finansinę priemonę. Finansinę priemonę įgyvendinanti įstaiga teikia ataskaitas institucijai, kuri įgyvendina fondų fondą (jei tokia yra), o ši – vadovaujančiajai institucijai.

Kai tai susiję su finansinėmis priemonėmis, kurias pagal BNR 38 straipsnio 4 dalies b punkto i papunktį įgyvendina EIB, kaip nustatyta Komisijos deleguotojo reglamento (ES) Nr. 480/2014 9 straipsnio 3 dalyje, vadovaujančioji institucija įmonei, vykdančiai veiklą pagal Komisijos nustatytą bendrąją sistemą, paveda atlikti veiksmo patikrinimus vietoje, kaip nustatyta BNR 125 straipsnio 5 dalies b punkte. Dabar Komisija atnaujina dabartinę bendrąją audito sistemą, ji bus aptarta su valstybėmis narėmis. Vadovaujančioji institucija raginama per tą laiką pasitarti su Komisija, kokią metodiką šiuo atžvilgiu reikėtų taikyti, nepažeidžiant minėto reglamento 9 straipsnio 4 dalies.

Turėtų būti užtikrinta, kad finansinės priemonės struktūra ir įgyvendinimas atitiktų taikomus teisės aktus, įskaitant ESI fondams, valstybės pagalbai, viešiesiems pirkimams ir susijusiems standartams taikomas taisykles, taip pat taikomus teisės aktus dėl pinigų plovimo prevencijos, kovos su terorizmu ir mokesčių slėpimu. Struktūra turėtų būti patikrinta peržiūrint pirmąjį mokėjimo

²⁴ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.138.01.0005.01.ENG

²⁵ http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/fin_inst/pdf/fi_esif_2014_2020.pdf

²⁶ Galutinė išsamių gairių ir paaiškinimų, susijusių su finansinėmis priemonėmis, versija pirmiausia bus paskelbta INFOREGIO svetainėje, o vėliau – svetainėje <http://www.fi-compass.eu/>, kurioje bus centralizuotai saugoma visa svarbi medžiaga apie finansines priemones.

paraišką, o įgyvendinimas – kiekvieną vėlesnę paraišką.

Tikrinant struktūrą, be kitų dalykų, turėtų būti patikrinti šie aspektai:

- *ex ante* vertinimas pagal BNR 37 straipsnio 2 dalį;
- įgyvendinimo galimybė pagal BNR 38 straipsnį;
- finansinės priemonės organizavimo būdas (ar naudojami fondų fondai, ar nenaudojami), pvz., finansiniai produktai, kuriuos numatoma siūlyti, numatomi galutiniai naudos gavėjai, numatomas derinimas su parama subsidijų pavidalu, jei taikytina);
- finansavimo susitarimo (-ų) arba strateginio dokumento turinys (minimalūs reikalavimai nustatyti BNR IV priede);
- fondų fondų arba finansų tarpininkų atranka ir susitarimai su jais;
- patikos sąskaitos arba atskiras finansų padalinys (tik BNR 38 straipsnio 4 dalies b punkte numatytos galimybės atveju);
- nacionalinis bendras finansavimas (BNR 38 straipsnio 9 dalis), t. y. siekiant nustatyti įvairiais lygmenimis daromus nacionalinius įnašus;
- valstybės pagalba (be kita ko, su rizikos finansais susijusios taisyklės, Bendrasis bendrosios išimties reglamentas, *de minimis*; plg. su 2.3 skirsniu).

Tikrinant įgyvendinimą, be kitų dalykų, turėtų būti patikrinti šie aspektai:

- atitiktis finansavimo susitarimų sąlygoms (nepaisant lygmens, kuriuo jos pasirašytos), įskaitant:
- investavimo strategijos įgyvendinimą (pvz., produktai, galutiniai naudos gavėjai, derinimas su subsidijomis);
- verslo plano, įskaitant finansinį svertą, įgyvendinimą;
- valdymo išlaidų apskaičiavimą ir apmokėjimą;
- investicijų įgyvendinimo stebėseną ir ataskaitų teikimą, taip pat stebėseną ir ataskaitų teikimą galutinių naudos gavėjų, audito reikalavimų ir audito sekos lygmenimis;
- finansų tarpininkų atranka ir susitarimai su jais, jei padaryta struktūros pakeitimų.

Tikrinant pagal 38 straipsnio 4 dalies c punktą valdomas finansines priemones, turėtų būti patikrinta atitiktis 38 straipsnio 8 dalyje nurodytam strateginiam dokumentui.

Teisės aktų dėl pinigų plovimo prevencijos ir kovos su terorizmu laikymasis gali būti nustatomas remiantis nacionalinės institucijos, teisės aktais įgaliotos vykdyti priežiūrą šioje srityje ir kompetentingos tikrinti fondų fondus įgyvendinančią instituciją ir finansinę priemonę įgyvendinančią instituciją, patikinimu. Pagrindiniai taikomi teisės aktai nurodyti pirmiau.

Patikrinimai vietoje atliekami atsižvelgiant į finansinių priemonių pobūdį:

- jei tai Sąjungos lygmeniu nustatytos finansinės priemonės, kurias tiesiogiai arba netiesiogiai valdo Komisija, vadovaujančioji institucija neatlieka patikrinimų vietoje (BNR 40 straipsnio 1 ir 2 dalys), tačiau gauna reguliarias kontrolės ataskaitas iš institucijų, kurioms pavesta įgyvendinti šias finansines priemones;
- jei tai nacionaliniu, regioniniu, tarptautiniu arba tarpvalstybiniu lygmeniu nustatytos priemonės, kurias valdo arba už kurias yra atsakinga vadovaujančioji institucija, patikrinimus vietoje atlieka vadovaujančioji institucija.

Patikrinimai vietoje pirmiausia turėtų būti atliekami finansinių priemonių lygmeniu. Be to, jie turėtų būti atliekami galutinių naudos gavėjų lygmeniu (pvz., atrankos principu), jei vadovaujančioji institucija mano, kad tai pagrįsta atsižvelgiant į nustatytą rizikos lygį.

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad turėtų būti peržiūrėti tinkamumo finansuoti aspektai, įskaitant:

- sąlygas, susijusias su investicijų etapu: investicijos, kurias numatyta remti finansinėmis priemonėmis, paprastai neturi būti fiziškai užbaigtos arba visiškai įgyvendintos sprendimo dėl investavimo priėmimo dieną (BNR 37 straipsnio 5 dalis; tačiau BNR 37 straipsnio 6 dalyje yra nukrypti nuo šios taisyklės leidžianti nuostata);
- finansinių priemonių derinimą su kitų rūšių parama tam pačiam veiksmui (37 straipsnio 7 dalis) arba kitam veiksmui (BNR 37 straipsnio 8 dalis). turi būti laikomasi BNR 37 straipsnio 9 dalyje nustatytų sąlygų;
- nepiniginiamis įnašams taikomus apribojimus (BNR 37 straipsnio 10 dalis);
- PVM taikymą (kai subsidijos ir finansinės priemonės derinamos vykdant vieną veiksmą, BNR 37 straipsnio 11 dalis);
- apyvartines lėšas;
- sunkumų patiriančias įmones (apribojimas pagal ERPF reglamento 3 straipsnio 3 dalies d punktą ir valstybės pagalbos taisyklės).

Reikalavimai dėl audito sekos: paramos gavėjas privalo užtikrinti, kad būtų galima susipažinti su patvirtinamaisiais dokumentais, ir nenustatyti galutiniams naudos gavėjams apskaitos duomenų saugojimo reikalavimų, kurie nėra būtini siekiant jiems tinkamai įvykdyti tą pareigą (BNR 40 straipsnio 5 dalis). Kai vykdant vieną veiksmą finansinės priemonės derinamos su dotacijomis, palūkanų normos subsidijomis ir (arba) garantijos mokesčio subsidijomis ir kai pagal finansinę priemonę remiamas galutinis naudos gavėjas gauna pagalbą ir iš kito Sąjungos finansuojamo šaltinio, turi būti tvarkoma atskira kiekvienos formos paramos apskaita (BNR 37 straipsnio 7 ir 8 dalys).

Įnašai tai pačiai finansinei priemonei gali būti skiriami pagal daugiau nei vieną veiksmų programą, todėl tokiais atvejais fondų fondas arba finansų tarpininkas privalo ataskaitų teikimo, audito ir tikrinimo tikslais tvarkyti atskirą apskaitą arba įnašui pagal kiekvieną veiksmų programą taikyti atitinkamą apskaitos kodą. Atliekant 125 straipsnio 5 dalyje nustatytą patikrinimą, turėtų būti patikrinama ir audito seka.

Atliekant valdymo patikrinimus, daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama patvirtinamųjų dokumentų, kuriais paliudijama, jog laikomasi finansavimo sąlygų, tikrinimui. Minėti dokumentai gali būti paraiškų formos, verslo planai, metinės finansinės ataskaitos, paraiškai vertinti pagal finansinę priemonę skirti kontroliniai sąrašai ir ataskaitos, pasirašytas investicijų, paskolos arba garantijos susitarimas, įmonės ataskaitos, vizitų ir valdybos posėdžių ataskaitos, reikalavimus remiančiam garantijų fondui teikiamos paskolų tarpininko ataskaitos, aplinkosauginiai patvirtinimai, lygių galimybių ataskaitos ir pateiktos deklaracijos, susijusios su *de minimis* pagalbos gavimu.

Gautų sąskaitų faktūrų pavidalo išlaidų įrodymai ir MVĮ mokėjimo už prekes ir paslaugas įrodymai turi būti įtraukiami į audito seką tik tada, jeigu MVĮ kapitalas, paskola ar garantija suteikiama tada, jei įmonė patiria konkrečių prekių arba paslaugų įsigijimo išlaidų. Tačiau visais atvejais turi būti įrodymų, kad rizikos kapitalo fondas arba paskolos tarpininkas perdavė kapitalą arba paskolą įmonei, taip pat įrodymų, kad pagal finansinę priemonę suteikta parama buvo panaudota pagal numatytą paskirtį.

Susiję finansinių priemonių valdymo patikrinimai yra gana specifiniai, jiems atlikti reikalingos atitinkamos žinios. Reikėtų ypač atkreipti dėmesį į tai, ar finansinės priemonės atitinka valstybės

pagalbos taisykles (jos gali būti nustatytos įvairiais įgyvendinimo lygmenimis, pvz., privačių bendrai investuojančių subjektų, fondų fondų, finansų tarpininkų ir galutinių naudos gavėjų), institucijų atrankos taisykles (pvz., jei taikytina, viešųjų pirkimų taisykles), susijusias su fondų fondo arba finansinių tarpininkų atranka, ir valdymo išlaidų lygi.

Finansinių priemonių srityje Komisijos anksčiau nustatytų dažniausiai pasitaikančių problemų pavyzdžiai²⁷ (2007–2013 m. finansinė programa):

- pagal finansų inžinerijos priemones išduodamos garantijos buvo paskolų užtikrinimo priemonės, suteiktos pagal kitą tos pačios veiksmų programos finansų inžinerijos priemonę;
- neteisėtos kapitalo nuolaidos, kai paskolą suteikusiam subjektui gražinama ne visa suma;
- suteiktomis paskolomis apyvartinės lėšos finansuotos tik iki 2011 m. gruodžio 1 d.;
- valdymo išlaidos nepagrįstos įrodymais;
- neužtikrinta tinkama audito seka;
- lėtas projekto įgyvendinimas ir galbūt neveiksmingos atsakomosios priemonės, kuriomis suteikiama galimybė pagerinti veiksmingumą;
- netinkami valdymo patikrinimai;
- finansavimo susitarime trūksta privalomų elementų;
- dėl apimties ribojimo neatliktas veiksmų auditas.

2.5. Veiksmai, iš kurių gaunama pajamų

Nuorodos

- BNR 61 straipsnis, 65 straipsnio 8 dalis ir V priedas;*
- Deleguotojo reglamento (ES) Nr. 480/2014 15–19 straipsniai;*
- „Investicinių projektų sąnaudų ir naudos analizės vadovas. 2014–2020 m. Sanglaudos politikai skirta ekonominio vertinimo priemonė“ (angl. „Guide to Cost-benefit Analysis of Investment Projects Economic appraisal tool for Cohesion Policy 2014-2020“).*

BNR skirtingai reglamentuojami veiksmai, iš kurių gaunama grynujų pajamų po jų užbaigimo (ir galbūt įgyvendinant), reglamentuojami 61 straipsnyje, ir veiksmai, iš kurių gaunama grynujų pajamų juos įgyvendinant – jiems netaikomos 61 straipsnio 1–6 dalys, bet taikoma 65 straipsnio 8 dalis.

Veiksmai, iš kurių gaunama grynujų pajamų po jų užbaigimo

BNR 61 straipsnio 1 dalyje apibrėžta, kas yra grynosios pajamos.

Vadovaujančioji institucija, atlikdama valdymo patikrinimus, pirmiausia turėtų patikrinti, ar veiksmui taikoma BNR 61 straipsnio 1 dalis. Jei užbaigus veiksmą galima tikėtis pinigų įplaukų, vadovaujančioji institucija pirmiausia turėtų patikrinti, ar tų pinigų įplaukų tiesioginis šaltinis bus naudotojai, ar jas galima priskirti kitoms pinigų įplaukoms, pvz., privatiems arba viešiesiems įnašams arba kitokiai finansinei naudai.

Vadovaujančioji institucija turėtų užtikrinti, kad pinigų įplaukos būtų nustatomos pagal pokyčio principą (t. y. padėti, kai veiksmas įgyvendinamas, lyginant su padėtimi, kai jis neįgyvendinamas), pagal kurį gali būti atsižvelgiama ir į išlaidų mažinimą. Jei paramos gavėjas numatomo išlaidų mažinimo nelaiko grynosiomis pajamomis, atliekant valdymo patikrinimus turėtų būti gauta įrodymų, kad atsižvelgiant į išlaidų mažinimą bus sumažintos ir veiksmui teikiamos subsidijos.

²⁷ Šios teisinės nuostatos susijusios su ankstesniais laikotarpiais ir dabar nebegalioja.

Jei veiksmas yra sudedamoji didesnio projekto dalis, gali būti nereikalinga atlikti viso veiksmo finansinę analizę. Vadovaujančioji institucija turėtų patikrinti, ar buvo išanalizuotas savarankiškas analizės elementas ir ar projekto grynosios pajamos veiksmui priskirtos atsižvelgiant į tinkamų finansuoti veiksmo išlaidų dalį projekto investicinėse sąnaudose.

Pagal BNR 61 straipsnio 2–5 dalis, tinkamos finansuoti veiksmo išlaidos turi būti iš anksto sumažintos atsižvelgiant į galimas grynąsias veiksmo pajamas, šias nustatant vienu iš šių metodų:

- taikant sektoriui ar pasektoriui nustatytą grynujų pajamų procentais išreikštą fiksuotąją normą;
- apskaičiuojant iš veiksmo gautas diskontuotas grynąsias pajamas;
- visiems atitinkamos prioritetui arba priemonei skirtos programos veiksmams sumažinant didžiausią bendro finansavimo normą.

Metodas turi būti parenkamas pagal nacionalines taisykles.

Jei taikomas antrasis metodas, įgyvendinant veiksmą gautos grynosios pajamos, į kurių šaltinius neatsižvelgta nustatant galimas grynąsias veiksmo pajamas, turi būti atimtos ne vėliau kaip tada, kai paramos gavėjas teikia galutinį mokėjimo prašymą.

Vadovaujančioji institucija turėtų parengti atitinkamas gaires paramos gavėjams. Pirmiausia vadovaujančioji institucija turėtų patarti, kokią metodiką paramos gavėjai turėtų taikyti prognozuodami būsimas grynąsias pajamas. Gairėse taip pat turėtų būti paaiškintos galimų grynujų pajamų nustatymo metodo parinkimo taisyklės. Jei pasirinktas metodas yra diskontuotų grynujų pajamų apskaičiavimas, gairėse turėtų būti pateikta išsami informacija apie taikytinus skaičiavimo parametrus, pvz., ataskaitinio laikotarpio trukmę, diskonto normą, likutinės vertės skaičiavimą ir t. t.

Vadovaujančioji institucija, atlikdama valdymo patikrinimus, turėtų patikrinti, ar laikomasi taisyklių ir gairių ir ar veiksmo, iš kurio gaunama pajamų, vertinimas atliktas tinkamai ir ar jis išsamiai patvirtintas dokumentais. Vertindama grynujų pajamų apskaičiavimo tikslumą, vadovaujančioji institucija pirmiausia turėtų patikrinti:

- taikytų pajamų ir išlaidų prognozavimo prielaidų pagrįstumą ir atskleidimą atvejais, kai veiksmas įgyvendinamas, ir atvejais, kai jis neįgyvendinamas, atsižvelgiant į turimus istorinius duomenis, susijusių investicijų kategoriją, projekto pobūdį, pelningumą, kurio paprastai tikimasi iš tokių investicijų, principo „teršėjas moka“ taikymą;
- tiesioginį ryšį su vertinimu ir pirmiau minėtomis prielaidomis;
- rekomenduojamų skaičiavimo parametru (ataskaitinio laikotarpio trukmė ir t. t.) taikymą;
- skaičiavimų teisingumą.

Jei pasirinktas metodas yra diskontuotų grynujų pajamų apskaičiavimas, vadovaujančioji institucija, atlikdama valdymo patikrinimus, pirmiausia turėtų patikrinti, ar iki veiksmo užbaigimo gautos pajamos buvo įtrauktos kaip pajamų šaltinis skaičiuojant diskontuotas grynąsias pajamas arba ar jos buvo (arba bus) atimtos iš paramos gavėjo deklaruojamų bendrų tinkamų finansuoti išlaidų. Apskritai prognozavimo ir gautų grynujų pajamų tikrinimo tikslais gali būti patvirtinamos proporcingos procedūros, nustatomos atsižvelgiant į veiksmui teikiamos finansinės pagalbos dydį.

Pagal BNR 61 straipsnio 6 dalį, jei pajamų objektyviai iš anksto nustatyti neįmanoma, per trejus metus nuo veiksmo užbaigimo arba iki programos užbaigimo termino pabaigos (taikoma ankstesnė iš šių datų) gautos pajamos atimamos iš Komisijai deklaruojamų išlaidų.

Turėtų būti nustatyta sistema, kuri vadovaujančiajai institucijai suteiktų galimybę atsirinkti

veiksmus, kuriems taikoma BNR 61 straipsnio 6 dalis, ir stebėti bei apskaičiuoti jų grynąsias pajamas ne vėliau kaip iki programos užbaigimo. Atlikdama valdymo patikrinimus vietoje ir po veiksmo užbaigimo vadovaujančioji institucija turėtų nustatyti procedūras, pagal kurias būtų tikrinamas paramos gavėjų ataskaitose nurodytų grynujų pajamų tikslumas.

BNR 61 straipsnio 7 dalies b punkte taip pat nustatyta, kad 61 straipsnis netaikomas veiksmams, kurių bendros tinkamos finansuoti išlaidos neviršija 1 000 000 EUR. Taigi, vadovaujančioji institucija turėtų užtikrinti, kad bet kuris veiksmas, kurio bendros tinkamos finansuoti išlaidos po pradinio įrašymo į vadovaujančiosios institucijos informacinę sistemą padidinamos nuo 1 mln. EUR ribinio dydžio nesiekiančios sumos iki 1 mln. EUR ribinį dydį viršijančios sumos, turi atitikti minėto 61 straipsnio reikalavimus. Be to, 61 straipsnio 1–6 dalys netaikomos veiksmams, remiamiems tik ESF.

Veiksmai, iš kurių jų įgyvendinimo laikotarpiu gaunamos pajamos ir kuriems netaikomos BNR 61 straipsnio 1–6 dalys

Pagal BNR 65 straipsnio 8 dalį, tinkamos finansuoti veiksmo išlaidos ne vėliau kaip paramos gavėjui pateikiant galutinį mokėjimo prašymą sumažinamos grynujų pajamų suma, į kurią veiksmo patvirtinimo metu nebuvo atsižvelgta, tiesiogiai gauta tik per jo įgyvendinimo laikotarpį. Tuo atveju, kai ne visos išlaidos atitinka bendro finansavimo reikalavimus, grynosios pajamos proporcingai paskirstomos tinkamų ir netinkamų finansuoti išlaidų dalims. Ši nuostata netaikoma veiksmams, kurių tinkamos finansuoti išlaidos neviršija 50 000 EUR.

Pagal šį straipsnį, vadovaujančioji institucija pajamų gavimo aspekto tikrinimą taip pat turėtų taikyti visiems veiksmams, kurių bendros tinkamos finansuoti išlaidos viršija 50 000 EUR ir kuriems netaikomos kitos išimties, nurodytos BNR 65 straipsnio 8 dalyje. Iš esmės tai taikoma veiksmams, kuriems netaikomas BNR 61 straipsnis.

Dėl supaprastinto išlaidų apmokėjimo vykdant veiksmus, iš kurių gaunama grynujų pajamų, žr. Komisijos išleistas „Supaprastinto išlaidų apmokėjimo gaires“ (EGESIF_14-0017).

2.6. Veiksmų tęstinumas

Pagal BNR 71 straipsnį, vadovaujančioji institucija privalo užtikrinti, kad veiksmui ESI fondų parama būtų toliau teikiama tik tuo atveju, jei per penkerius metus nuo galutinio mokėjimo paramos gavėjui arba per valstybei pagalbai taikomą laikotarpį nepadaroma esminių veiksmo pakeitimų, kaip nustatyta 71 straipsnio 1 dalies a–c punktuose. Tai atvejais, kai gamybinė veikla perkeliama už ES ribų, taikomas dešimties metų laikotarpis. MVI, finansinėms priemonėms ir fiziniams asmenims, kurie vėliau gauna paramą iš Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondo (EGF), ir veiksmams, kurie nėra investicijos į infrastruktūrą arba gamybinės investicijos, taikomos specialios nuostatos.

Užbaigus veiksmus, vadovaujančioji institucija, atlikdama patikrinimus, turėtų patikrinti, ar laikomasi šių sąlygų, be kita ko, rengdama atrankinius patikrinimus vietoje. Visos sumos, kurios, kaip nustatyta, sumokėtos neteisėtai, turi būti sugrąžintos.

2.7. Lygybė ir nediskriminavimas

Pagal BNR 7 straipsnį, atliekant valdymo patikrinimus turėtų būti patikrinama, ar įvairiais ESI fondų paramos teikimo etapais įgyvendinant veiksmus gerbiama ir skatinama vyrų ir moterų lygybė ir ar atsižvelgiama į lyčių integracijos aspektą. Siekiant kovoti su lyčių nelygybe, reikia taikyti lyčių

aspekto integravimo požiūrį, kuriuo užtikrinama, kad visuose veiksmuose būtų atvirai ir aktyviai atsižvelgiama į veiksmų poveikį moterų ir vyrų padėčiai. Visos programos turėtų prisidėti prie vyrų ir moterų lygybės stiprinimo, o jų poveikis šiuo požiūriu turėtų būti akivaizdus prieš įgyvendinimą, įgyvendinimo etape ir po jo. Valdymo patikrinimai turėtų atitikti Pagrindinių teisių chartiją.

Be to, atliekant patikrinimus, taip pat turėtų būti patikrinama, ar imtasi reikiamų priemonių, kad įvairiuose ESI fondų paramos teikimo etapuose, visų pirma užtikrinant galimybę jais naudotis, būtų užkertamas kelias diskriminacijai dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos.

Taigi, valdymo patikrinimams naudojamuose kontroliniuose sąrašuose, kai tinkama, turėtų būti klausimų, susijusių su lygybės ir nediskriminavimo principų laikymusi. Atliekant valdymo patikrinimus, visu programavimo laikotarpiu turėtų būti tikrinama, pagal kuriuos tikslinius rodiklius pasiekta realių bendrai finansuojamų programų ir veiksmų įgyvendinimo rezultatų. Vadovaujančioji institucija turėtų tikrinti, ar įgyvendinant veiksmą imtasi atitinkamų priemonių, siekiant laikytis atitinkamų sutartyje nustatytų sąlygų. Vienas iš kriterijų, kurių reikia laikytis apibūrinant ESI fondų bendrai finansuojamus veiksmus ir į kuriuos reikia atsižvelgti įvairiuose įgyvendinimo etapuose, yra prieinamumas neįgaliesiems.

Prieinamumo aspektas turėtų būti būdingas visiems produktams ir paslaugoms, kurie siūlomi visuomenei ir yra finansuojami iš ESI fondų. Pirmiausia valstybė narė turėtų imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užtikrinta galimybė naudotis pastatais, transportu, informacinėmis ir ryšių technologijomis, kurios yra labai svarbios neįgaliųjų integracijai. Todėl siekiant, kad neįgalieji galėtų pasinaudoti projekto rezultatais tokiomis pat sąlygomis kaip ir kiti asmenys, turėtų būti atsižvelgta į galimybę naudotis susirinkimo vietomis, logistika, informacija ir medžiaga (pvz., naudojama mokymo medžiaga, sukurtais produktais). Į prieinamumo aspektą turėtų būti atsižvelgiama visais paslaugų arba produktų pirkimo, kūrimo, priežiūros arba atnaujinimo atvejais.

ES viešųjų pirkimų direktyvose minimos prieinamumo neįgaliesiems nuostatos, kuriose nustatyta, kad, jei tik įmanoma, pirkimo dokumentuose, pvz., skelbimuose apie pirkimą, pirkimo ar papildomuose dokumentuose, nurodyti techniniai aprašai turėtų būti parengti taip, kad būtų atsižvelgta į neįgaliųjų arba visų naudotojų poreikius. Atliekant valdymo patikrinimus, turėtų būti patikrinama, ar įgyvendinant veiksmus laikomasi šių prieinamumo nuostatų. Atliekant patikrinimus vietoje, pirmiausia turėtų būti patikrinama, ar techniniai aprašai arba bet kurios kitos sutarties dokumentuose prieinamumui užtikrinti išdėstytos nuostatos tinkamai įgyvendintos.

2.8. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslas (ETBT)

Europos teritorinio bendradarbiavimo srityje ERPF parama daugiausia skiriama tarpvalstybinei ekonominei, socialinei ir aplinkosaugos veiklai plėtoti, tarpvalstybiniam bendradarbiavimui užmegzti ir plėtoti bei regioninės politikos veiksmingumui didinti. ETB programų struktūra gali būti sudėtinga, pagal šias programas gali būti numatytas įvairių valstybių narių, regionų ir ne valstybių narių derinių tarpusavio bendradarbiavimas. Atsižvelgiant į šias sudėtingas aplinkybes, manoma, jog derėtų parengti šiai sričiai skirtas patikrinimų gaires.

Jei valdymo patikrinimai atliekami pagal BNR 125 straipsnio 4 dalies a punktą ir ETB reglamento 23 straipsnio 3 dalį, už jas atsakingos vadovaujančiosios institucijos. Vadovaujančioji institucija gali pavesti užduotis tarpinėms institucijoms. Atliekant patikrinimus, turėtų būti patikrinamos kiekvieno paramos gavėjo, kuris dalyvauja įgyvendinant veiksmą pagal bendradarbiavimo programą, išlaidos.

Kitais atvejais atsakomybė už valdymo patikrinimus tenka valstybėms narėms, trečiosioms šalims arba teritorijoms, paskiriančioms instituciją arba asmenį, atsakingą už jų teritorijoje atliekamus paramos gavėjų patikrinimus (vadinamąjį (-uosius) tikrintoją (-us) pagal ETB reglamento 23 straipsnio 3 ir 4 dalis. Kiekviena valstybė narė, trečioji šalis arba teritorija privalo sukurti kontrolės

sistemą, kuri leistų patikrinti, ar buvo pristatyti bendrai finansuojami produktai ir ar buvo suteiktos bendrai finansuojamos paslaugos, ar jos teritorijoje deklaruotos atliktų veiksmų arba dalies veiksmo išlaidos yra pagrįstos ir ar šios išlaidos arba susiję veiksmai, arba tų veiksmų dalys atitinka Sąjungos ir nacionalines taisykles. Vadovaujančioji institucija privalo įsitikinti, kad ETB reglamento 23 straipsnio 4 dalyje nurodytas paskirtasis tikrintojas patvirtino kiekvieno įgyvendinant veiksmą dalyvaujančio paramos gavėjo išlaidas. Rekomenduojama, kad vadovaujančioji institucija užtikrintų, kad tikrintojus skiriančios atsakingos valstybės narės, trečiosios šalys arba teritorijos įdiegtų kokybės kontrolės procedūras, pagal kurias būtų tikrinama tikrintojo (-ų) darbo kokybė. Atsižvelgiant į bendradarbiavimo programų veiksmų pobūdį, tokiais atvejais tam, kad vadovaujančioji institucija būtų pajėgi įvykdyti savo įsipareigojimus, reikia, kad jai padėtų tikrintojus skiriančios valstybės narės, trečiosios šalys arba teritorijos.

Remiantis geriausia patirtimi šioje srityje, valdymo ir kontrolės sistemų aprašuose reikėtų nurodyti dalyvaujančių valstybių narių ir trečiųjų šalių arba teritorijų nacionalinių institucijų ir tikrintojų pavadinimus, adresus ir kontaktinius asmenis.

Pagal ETB reglamento 23 straipsnio 5 dalį, jei bendrai finansuojamų produktų ir paslaugų teikimą galima patikrinti viso veiksmo atžvilgiu, tikrinimą atlieka valstybės narės, kurioje įsisteigęs pagrindinis paramos gavėjas, vadovaujančioji institucija arba tikrintojas.

Tikrintojų atliekamų valdymo patikrinimų turinys ir apimtis yra tokie pat, kaip ir vadovaujančiosios institucijos atliekamų įprastinių programų valdymo patikrinimų. Valdymo patikrinimus atliekantys tikrintojai privalo patikrinti, ar buvo pristatyti bendrai finansuojami produktai, ar buvo suteiktos bendrai finansuojamos paslaugos, ar paramos gavėjai iš tikrųjų patyrė jų deklaruotas veiksmų išlaidas ir ar šios išlaidos atitinka Sąjungos ir nacionalines taisykles. Šiuo tikslu jie privalo atlikti kiekvienos paramos gavėjų pateiktos paraiškos atlyginti išlaidas administracinius patikrinimus ir atskirų veiksmų patikrinimus vietoje (pastarieji gali būti atliekami atrankos pagrindu).

Pirmiau šiame dokumente išdėstyti bendrieji principai dėl patikrinimų laiko, masto ir intensyvumo, patikrinimų vietoje organizavimo, reikalavimo pagrįsti atliktą darbą dokumentais ir su tikrinimu ir audito darbu susijusių pareigų funkcinio atskyrimo taip pat taikomi ir valdymo patikrinimus atliekančių tikrintojų darbui. Be to, valdymo patikrinimus atliekantys tikrintojai turėtų patikrinti, ar paramos gavėjai ir kitos veiksmus įgyvendinančios institucijos visiems su veiksmu susijusiems sandoriams taiko atskirą apskaitos sistemą arba apskaitos kodą.

Komisijos tarnybų nustatytos dažniausiai pasitaikančios problemos, susijusios su 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu pagal ETB programas bendrai finansuotais veiksmais, buvo tokios:

- audito sekos trūkumai;
- nenurodytos personalo išlaidos;
- netinkamai pagrįstos pridėtinės ir bendros administracinės išlaidos;
- viešųjų pirkimų procedūrų trūkumai;
- neįtrauktos iš veiksmų gautos pajamos;
- neišsamūs patikrinimų kontroliniai sąrašai.

Iš Komisijos auditų matyti, kad centralizuoti valdymo patikrinimai, kuriuos atlieka vadovaujančiajai institucijai pavaldžios struktūros, yra veiksmingesni už kitas sistemas. Taikant kitokias kontrolės sistemas kontrolės rizika yra didesnė (valdymo patikrinimą atlieka daug darbuotojų, nėra standartinių kokybės užtikrinimo procedūrų), atliekant patikrinimus daugiausia dėmesio skiriama finansų kontrolei, o vadovaujančiajai institucijai ir jungtiniam sekretariatui sudėtinga vykdyti kontrolės priemonių stebėseną.

Iš geriausios patirties matyti, kad taikant centralizuotą valdymo patikrinimų sistemą sumažinama kontrolės rizika ir užtikrinamas geresnis ES taisyklių supratimas ir išmanymas, kai valdymo patikrinimus atliekantys darbuotojai taip pat yra atsakingi už įprastines programas. ETB reglamento 23 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valdymo patikrinimus atliekantys tikrintojai gali būti tos pačios institucijos, kurios yra atsakingos už tokius struktūrinių fondų remiamų veiksmų programų patikrinimus arba, jei tai trečiosios šalys, už panašius patikrinimus pagal Sąjungos išorės politikos priemonę. Rekomenduojama įgyvendinti priemones, kuriomis būtų užtikrintas visų programoje dalyvaujančių šalių valdymo patikrinimus atliekančių tikrintojų veiklos darnumas. Pirmiausia rekomenduojama suderinti valdymo patikrinimams skirtus kontrolinius sąrašus (pvz., naudojant INTERACT parengtas suderinamumo užtikrinimo priemones). Tai padės vadovaujančiajai institucijai ir jungtiniam sekretoriatui stebėti pagal ETB veiksmų programą bendrai finansuojamų veiksmų kontrolės priemonių kokybę.

ETB reglamento 13 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad tuo atveju, kai pagal bendradarbiavimo programoje numatytą veiksmą paramą gauna du arba daugiau paramos gavėjų, kiekvienam veiksmui turi būti paskirtas pagrindinis paramos gavėjas. Pagrindinis paramos gavėjas turėtų užtikrinti, kad kiekvieno iš veiksmo dalyvaujančių paramos gavėjų pateiktos išlaidos buvo patirtos siekiant įgyvendinti veiksmą ir atitinka veiklą, dėl kurios tie paramos gavėjai yra susitarę, ir kad valdymo patikrinimus atliekantys darbuotojai patvirtino kiekvieno iš įgyvendinant veiksmą dalyvaujančių paramos gavėjų pateiktas išlaidas. Taigi už pagrindinį paramos gavėją atsakingo tikrintojo darbas turėtų apimti tikrinimą, kaip pagrindinis paramos gavėjas laikosi šių įpareigojimų.

Remiantis geriausia patirtimi šioje srityje, reikėtų leisti pagrindinio paramos gavėjo tikrintojui, vadovaujančiajai institucijai ir, jei taikytina, valstybei narei, trečiajai šaliai arba teritorijai, atsakingai už tikrintojų skyrimą, susipažinti su išsamia informacija apie kiekvieno valdymo patikrinimus atliekančio tikrintojo atliktą darbą. Šis reikalavimas galėtų būti įtrauktas į skiriamų valdymo patikrinimus atliekančių tikrintojų darbo užduotis.

Jeigu veiksmo dalis įgyvendinama ne Europos Sąjungoje ir jei tikrintojas nepaskirtas, reikėtų nustatyti specialią tvarką, pagal kurią būtų nustatoma, kuris tikrintojas ar subjektas atsako už išlaidų teisėtumo ir teisingumo tikrinimą. Panaši tvarka turėtų būti nustatyta ir dėl Europos Sąjungoje, bet ne dalyvaujančių valstybių narių teritorijoje patirtų išlaidų tikrinimo.

Vadovaujančioji institucija ir jungtinis sekretoriatas turėtų užtikrinti pirmojo lygmens tikrintojo funkcijos nepriklausomumą ir atskyrimą nuo teisės aktais nustatytos audito funkcijos ir (arba) nuo kitos funkcijos, kuri paskirtam pirmojo lygmens tikrintojui gali būti pavesta paramos gavėjo įstaigoje (konsultavimas, apskaita, darbo užmokesčio žiniaraščio rengimas ir t. t.). Pirmojo lygmens tikrintojo organizacijos struktūra turėtų būti visiškai nepriklausoma nuo teisės aktais nustatytos audito funkcijos arba kitos paramos gavėjo įstaigoje vykdomos funkcijos.

2.9. Jaunimo užimtumo iniciatyva

Papildomi specialūs reikalavimai taikomi tikrinant, ar dalyviai atitinka finansavimo pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą reikalavimus (amžiaus grupė, statusas, gyvenamoji vieta) ir ar paramos gavėjas užtikrina, kad įgyvendinant veiksmą dalyvaujantys asmenys būtų konkrečiai informuoti apie ESF teikiamą paramą pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą, taip pat apie specialų šiai iniciatyvai skirtą asignavimą. Visuose su veiksmo įgyvendinimu susijusiuose dokumentuose, skirtuose visuomenei arba dalyviams, taip pat dalyvavimo arba kituose pažymėjimuose nurodoma, kad veiksmas remtas pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą.

2.10. Supaprastintas išlaidų apmokėjimas

Nuorodos:

- i) „Supaprastinto išlaidų apmokėjimo gairės“ (EGESIF_14-0017, 2014 m. spalio 6 d.);
- ii) BNR 67 ir 68 straipsniai, ESF reglamento 14 straipsnis, ETB reglamento 19 straipsnis.

Jei buvo taikyti vieneto įkainiai ir fiksuotosios sumos, atliekant valdymo patikrinimus bus tikrinama, ar laikytasi paramos gavėjo ir vadovaujančiosios institucijos tarpusavio susitarime nustatytų išlaidų atlyginimo sąlygų ir ar tinkamai taikyta sutarta metodika²⁸. Be to, atliekant valdymo patikrinimus reikėtų patikrinti, ar veiksmas arba projektas įgyvendinamas ne tik viešųjų pirkimų pagrindu²⁹. Paramos gavėjo deklaruotiems kiekiams pagrįsti reikės patvirtinamųjų dokumentų. Nematerialaus pobūdžio veiksmų atveju daugiausia dėmesio bus skiriama techniniams ir fiziniams veikslių aspektams, daug reikšmės teikiant patikrinimams vietoje įgyvendinimo laikotarpiu.

Jei buvo taikytas finansavimas pagal fiksuotąsias normas, kai tinkama, atliekant patikrinimus taip pat reikėtų patikrinti, ar:

- išlaidos tinkamai priskirtos konkrečiai kategorijai;
- tas pats išlaidų elementas nedeklaruotas du kartus;
- teisingai taikyta fiksuotoji norma;
- fiksuotąja norma pagrįsta suma proporcingai pakoreguota pasikeitus išlaidų kategorijos, kuriai ta norma buvo taikoma, vertei;
- jei taikytina, atsižvelgta į užsakomąsias paslaugas (darbus) (pvz., fiksuotoji norma sumažinta atsižvelgiant į tai, kad tam tikra veiksmo arba projekto dalis buvo užsakyta išorės paslaugų teikėjams).

2.11. Rodikliai

Nuorodos:

- i) BNR 50 straipsnio 2 dalis dėl įgyvendinimo ataskaitų;
- ii) BNR 125 straipsnis dėl vadovaujančiosios institucijos funkcijų;
- iii) Deleguotojo reglamento (ES) Nr. 480/2014 25 straipsnio 1 dalies i punktą;
- iv) „Stebėsenos ir vertinimo gairės. Europos regioninės plėtros fondas ir Sanglaudos fondas“ (angl. „Guidance on Monitoring and Evaluation – European Regional Development Fund and Cohesion Fund“), 2014 m. sausio mėn.;
- v) „Stebėsenos ir vertinimo gairės. Europos socialinis fondas“ (angl. „Guidance on Monitoring and Evaluation – European Social Fund“), 2014 m. gegužės mėn.

BNR 50 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad metinėse įgyvendinimo ataskaitose turi būti pateikiama pagrindinė informacija apie programos įgyvendinimą, remiantis finansiniais duomenimis, bendraisiais ir konkrečios programos rodikliais, kiekybinėmis siektinomis reikšmėmis. Pateikti duomenys turi būti susiję su visiškai įgyvendintų veiksmų ir, jei tai įmanoma, su pasirinktų veiksmų rodiklių reikšmėmis. Jei paramą teikė ESF, perduodami duomenys apie produkto ir rezultatų rodiklius turi būti susiję su iš dalies arba visiškai įgyvendintų veiksmų reikšmėmis. Dėl ESF nereikalaujama pateikti duomenų apie atrinktus veiksmus.

²⁸ Atkreipkite dėmesį, kad tai netaikoma ESF reglamento 14 straipsnio 1 daliai.

²⁹ Atkreipkite dėmesį, kad tai netaikoma ESF 14 straipsnio 1 daliai ir projektams, remiamiems pagal bendrą veiksmų planą.

BNR 125 straipsnio 2 dalies a punkte reikalaujama, kad vadovaujančioji institucija stebėsenos komitetui pateiktų duomenis, susijusius su veiksmų programos pažanga siekiant jos tikslų, finansinius duomenis ir duomenis apie rodiklius ir orientyrus.

BNR 125 straipsnio 2 dalies d punkte reikalaujama, kad vadovaujančioji institucija registruotų ir saugotų kompiuterizuotus kiekvieno veiksmo duomenis, kurie yra reikalingi stebėsenai, vertinimui, įskaitant, jei taikytina, duomenis apie atskirus veiksmų dalyvius. Kiek tai susiję su ESF, duomenys turi būti registruojami ir saugomi taip, kad vadovaujančioji institucija galėtų atlikti užduotis, susijusias su stebėseną ir vertinimu pagal BNR 56 straipsnyje ir ESF reglamento 5 ir 19 straipsniuose ir I ir II prieduose išdėstytas nuostatas.

BNR 125 straipsnio 3 dalies a punkte nustatyta, kad vadovaujančioji institucija taikytų veiksmų atrankos procedūras, kurios padėtų užtikrinti, kad veiksmams būtų prisidedama prie atitinkamo pasirinktų veiksmų prioriteto konkrečių tikslų ir rezultatų siekimo.

Komisijos deleguotojo reglamento (ES) Nr. 480/2014 25 straipsnio 1 dalies i punkte reikalaujama, kad laikantis audito sekos būtų galima su veiksmo produkto rodikliais susijusius duomenis sutikrinti su siektinomis reikšmėmis ir programos duomenimis bei rezultatais, apie kuriuos pranešta.

Atliekant valdymo patikrinimus, remiantis paramos gavėjų pateiktais veiksmų lygmens duomenimis turėtų būti užtikrinta, kad investicinio prioriteto, prioriteto arba programos lygmens duomenys (apibendrinti duomenys arba mikroduomenys), susiję su rodikliais ir siektinomis reikšmėmis, būtų laiku pateikti, išsamūs ir patikimi.

Atliekant patikrinimus reikėtų patikrinti pagrindinius reikalavimus, susijusius su duomenų rinkimu, saugojimu ir kokybe. Jei duomenys bus netinkamos kokybės, tai reikš, kad stebėsenos sistema yra nepakankamai patikima, ir mokėjimai bus sustabdyti. Pirmiausia vadovaujančioji institucija privalo užtikrinti duomenų kokybę, patikrindama jų išsamumą ir nuoseklumą³⁰.

Per paramos gavėjo pateiktos paraiškos atlyginti išlaidas administracinį patikrinimą turi būti atliktas veiksmo įgyvendinimo pažangos patikrinimas, pagrįstas rodiklių (jei tai ESF veiksmai – ir mikroduomenų) peržiūra. Tikrindama paraišką atlyginti išlaidas, kai tinkama, vadovaujančioji institucija turėtų patikrinti rodiklių siekimo pažangą. Galutinės paraiškos atlyginti išlaidas teikimo etape vadovaujančioji institucija turėtų patikrinti, ar paramos gavėjas pateikė reikiamą informaciją, t. y. informaciją apie faktinį įnašą siekiant produkto ir rezultatų rodiklio (-ių), ar buvo pasiekti visi sutarti rodikliai ir, jei taikytina, ar pagrįstas įsipareigoto ir faktinio įnašo skirtumas. Vadovaujančioji institucija turėtų parengti tokius paramos gavėjo paraiškos atlyginti išlaidas šablonus, kad paramos gavėjai galėtų laiku ir tinkamai teikti duomenis apie rodiklius. Valdymo patikrinimų kontroliniame sąraše turėtų būti pateikti atitinkami klausimai.

Atliekant patikrinimus vietoje reikėtų patikrinti, ar paramos gavėjai perdavė teisingus duomenis apie rodiklius. Turėtų būti patikrinta, ar paramos gavėjas tinkamai supranta rodiklį ir pateiktas reikšmes. Jei paramos gavėjas buvo atsakingas už informacijos apie rodiklius įvedimą į IT sistemą, per patikrinimus – bent jau per patikrinimus vietoje – turėtų būti patikrinta, ar šis procesas yra tinkamas.

Kiekvieno dalyvio dalyvavimas konkrečiame veiksmo turi būti registruojamas tik vieną kartą (pvz., vienas apmokomas asmuo turi būti registruojamas tik vieną kartą, tačiau gali dalyvauti įvairioje su vieno veiksmo įgyvendinimu susijusioje veikloje).

³⁰ Europos socialinio fondo „Stebėsenos ir vertinimo gairių“ D priedo 2 skyrius.